

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Katedra studií občanské společnosti

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Zapojení mladých rusky mluvících migrantů do života
občanské společnosti v Praze**

Autor: Bc. Anna Shalygina

Vedoucí práce: Mgr. Dana Moree, Dr.

Praha, 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury, které jsem řádně citovala a uvedla v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

Praha, 27. 06. 2014

.....

Anna Shalygina

Poděkování

Velmi bych chtěla poděkovat Daně Moree za vstřícný, pozitivní, přátelský a inspirativní přístup během celého vedení mé práce. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům za jejich vstřícnost, čas a chuť zapojit se do výzkumu. Za podporu, projevovanou během psaní diplomové práce, děkuji své rodině a svým kolegyním z o.s. Lače Čhave.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Teoretická část.....	9
2.1 Ruská emigrace v Československu a následně České Republice	9
2.1.1 Ruská akce pomoci	9
2.2.2 Zemgor jako první organizace ruské migrantské občanské společnosti v ČSR	10
2.2.3 Organizace ruské migrantské občanské společnosti zaměřené na pomoc a podporu studentů	11
2.2 Teorie integrace.....	15
2.2.1 Definice pojmu. Základní typologie	15
2.2.2 Integrace jako akulturace	17
2.2.4 Sociální kapitál a jeho role během integrace.....	20
2.2.5 Transnacionalismus a identita	22
2.3 Teorie občanské angažovanosti	23
2.3.1 Definice pojmu	24
2.3.2 Koncepce občanské angažovanosti migrantů	25
2.3.3 Koncepce občanské angažovanosti mládeže.....	26
2.3.4 Občanská angažovanost a vysoké školy	29
2.3.5 Koncepce multikulturního občanství	30
2.3.6 Výzkumy, zabývající se zapojením mladých migrantů, a jejich výsledky.....	31
2. Metodologie.....	34
3. Empirická část.....	38
3.1 Zázemí.....	38
3.1.1 Země původu	38
3.1.2 Sociální překážky a problémy	40
3.2 Facilitatory.....	45
3.2.1 Průvodce.....	46
3.2.2 Příběh	47
3.2.1 Role vzdělávacích institucí a NNO.....	51
3.3 Vývoj osobnosti	54
3.3.1 Psychologické překážky	54

3.3.2. <i>Sebereflexe</i>	57
3.4. Výsledek	60
3.4.1. <i>Minulost – hypotetická realizace v zemi původu</i>	61
3.4.2. <i>Současnost – motivace</i>	62
3.4.3. <i>Budoucnost – kde domov můj?</i>	66
5. Diskuze. Závěr	70
6. Seznam použité literatury	75
7. Příloha č. 1	81
O autorovi.....	82

Abstrakt:

Rusky mluvící přistěhovalecká komunita v ČR je poměrně rozsáhlá a dosti uzavřená. Velké podíl v této skupině patří vysokoškolským studentům, jejichž občanská angažovanost je výborným indikátorem pro posouzení úrovně integrace do české společnosti. Cílem práce je zjistit, jak se mladí rusky mluvící migranti zapojují do občanské společnosti v Praze a jaké případné překážky v zapojování mají nebo mohou mít. Velkou roli navíc hraje i osobní zázemí a motivace migrantů. Mezi teoretická východiska patří dějiny ruské migrace v Československu, teorie integrace a teorie občanské angažovanosti. Design práce je kvalitativní výzkum.

Abstract:

Russian-speaking immigrant`s community in the Czech Republic is quite extensive and quite closed. A large proportion of this group includes university students whose civic engagement is an excellent indicator for assessing the level of integration into Czech society. The aim of this thesis is to find out how the young Russian-speaking immigrants participate in civil society in Prague and what potential obstacles to participation they have already had or may have. In addition, the large role is played by personal background and motivation of migrants. The history of the Russian migration in Czechoslovakia, integration theory and the theory of civic engagement are included in theoretical background. Design of the thesis is a qualitative research.

Klíčová slova/ Keywords:

- Rusky mluvící migranti/ Russian speaking migrants
- Migrace/ Migration
- Integrace/ Integration
- Občanská angažovanost/ Civic engagement
- Zapojení se/ Getting involved

1. Úvod

Fenomén migrace existuje od samého počátku lidstva. Je přirozenou součástí člověka, saturuje jeho potřebu hledat a poznávat v životě to nové a lepší. S vývojem světových dějin se opakovaly i výrazné migrační vlny spojené se změnami podnebí nebo s válečnými konflikty, avšak migrace ve svém každodenním rozměru probíhá neustálé. Nejedná se jen o pouhou změnu fyzické polohy člověka, nýbrž o celistvý všezahrnující proces, na který nelze nahlížet jednoznačně. Z akademického pohledu nemůže být studován jen pomocí jedné disciplíny, nebo dokonce jedné techniky. Migrace vyžaduje pozornost jako živý organismus, jako život sám o sobě, protože zahrnuje spoustu dalších faktorů, společenských a politických jevů, historických podmínek atd.

Téma této diplomové práce v sobě skrývá několik různých rovin. Již z jejího názvu lze vyčíst, že bude pojednávat jak o migraci a integraci, tak i občanské společnosti a občanské angažovanosti migrantů. Je všeobecně známým faktem, že migrantské komunity jsou docela uzavřenými společenskými útvary. Samozřejmě, záleží na etniku a počtu přestěhovalců, kteří ho zastupují, ale vždy se tam bude nacházet vymezení „my a oni“, třeba i ve slabší variantě, která bude bránit vzájemnému poznání a zapojení se mezi většinovým a menšinovým společenstvím. Zajímám se o danou problematiku z důvodu toho, že je mně, jako studentce Katedry studií občanské společnosti, osobně velice blízka. Toto téma jsem zvolila částečně i proto, že jsem migrantka ruského původu a také patřím do cílové skupiny výzkumu. Zajímá mě, jak podobné zapojení probíhá, protože během svého pobytu v Praze jsem se nikdy nesetkala s žádnou asistencí k jakémukoliv začlenění a integraci do české společnosti.

Znalost mateřského jazyka mi umožnila provádět rozhovory s respondenty v ruštině, čím se zvýšila jejich informativnost a důvěryhodnost, jelikož byly podpořeny znaky přirozeného prostředí.

Co se týče výzkumů na téma integrace a zapojení se cizinců do společnosti přijímacího státu, je jich hodně, jak v českém, tak i zahraničním akademickém prostředí. Většinou jsou to výzkumy kvantitativní, jejichž cílem je určování a popisování konkrétních objektivních indikátorů, předpokládajících úspěšné zapojení se z ekonomického, politického a sociálního

hlediska. Prokic a Dronkers¹ se ve svém výzkumu zabývali zkoumáním postojů čtrnáctiletých dětí z první a druhé generace migrantů k občanské společnosti přijímajícího státu. Mezi nezávislé proměnné, které by mohly hypoteticky ovlivnit postoj dětí, výzkumníci zařazovali osobní charakteristiky, mezi něž patří stát narození, případně věk, ve kterém se dítě přestěhovalo, a jazyk, kterým dítě mluví doma i ve škole. Zohledňovalo se také vzdělání rodičů, vzdělávací ambice respondenta a forma rodiny. Mezi závislé proměnné, reprezentující postoj k občanské společnosti, řadili důvěru ve státní instituce, pozitivní postoj vůči migrantům, pozitivní postoj vůči etniku přijímajícího státu, pozitivní postoj vůči právům žen a občanskou angažovanost. Hlavní premisa spočívala v tom, že děti, narozené v přijímajícím státě, nebo děti, které se přestěhovaly v poměrně nízkém věku, a děti mluvící místním jazykem i doma s rodiči, budou mít kladnější postoj k občanské společnosti dané země, definované především jejími osobními charakteristikami a předpokladem, že se cítí plnohodnotnými občany, byť v podstatě nezažily anebo si nepamatují obdobné zkušenosti ze země vlastního původu nebo původu rodičů. Avšak výsledky výzkumu tuto premisu nepotvrdily, nenašly se v podstatě žádné rozdíly mezi postoji dětí z první a druhé generace a odlišnost osobních charakteristik se také neukázala jako rozhodující.

Další kvantitativní výzkumy rozšiřují přehled proměnných, ovlivňujících občanskou angažovanost migrantů, avšak stále nejsou schopny jednoznačně odpovědět na otázku, proč se někteří migranti zapojují do občanské společnosti, zatímco jiní ne. Převážně z tohoto důvodu jsem se rozhodla pro použití kvalitativního výzkumného designu. Zajímá mě, jak aktivní mladí migranti hodnotí svůj postoj k občanské společnosti, jaká je jejich motivace a jak vůbec k té angažovanosti přichází. Ve svém výzkumu se zabývám mladými rusky mluvícími migranty, migranty pocházejícími ze zemí bývalého Sovětského svazu, kde povědomí o občanské společnosti a její úroveň jsou poměrně nízké. Hlavní výzkumná otázka zní: Jak se mladí migranti zapojují do občanské společnosti? Případně, jaké jsou překážky v tomto zapojení? Zde je podle mého názoru nutné jakési uvedení do kontextu. Ve svém výzkumu se nebudu zabývat politickou participací, jelikož žádný z mých respondentů není občanem České republiky a podle současné legislativy se není schopen účastnit politického rozhodování na celostátní úrovni. Zajímá mě spíše aktivní občanská pozice, angažovanost v organizacích neziskového sektoru a osobní postoje vůči české společnosti a České republice obecně.

¹ Dronkers, Jaap a Prokic, Tijana. 2010. "The Differences in Attitudes about Their Society Between 14 Years Old Pupils with and without an Immigration Background; A Cross-National Comparison," *Journal of Research in Educational Sciences*. Vol. 0 (1), s. 55-68

2. Teoretická část.

V teoretické části této diplomové práce nejdříve popíši dějiny ruské emigrace v Československu a následně v České republice s důrazem na organizaci občanské společnosti, její rozsah a význam. Dále se budu věnovat teoretickým konceptům, sloužícím k uchopení aktivní občanské pozice a chutí se zapojovat. Na základě rešerše literatury, především zahraniční, vymezuji dva teoretické koncepty, kterými jsou teorie integrace a teorie občanské angažovanosti. Propojením těchto dvou konceptů se pokusím o vytvoření obrazu aktivního ruský mluvícího migranta včetně jeho motivace, osobních charakteristik a plánu do budoucna, ovlivňujících jeho občanskou pozici.

2.1 Ruská emigrace v Československu a následně České republice

2.1.1 Ruská akce pomoci

Dějiny ruského přistěhovalectví do tehdejšího Československa sahají až na začátek 20. století. Po Velké říjnové revoluci v roce 1917 a následně po občanské válce v letech 1917 – 1922 v Rusku, byla carská inteligence tlačena k opouštění státu nebo přímo vyhošťována za hranice čerstvě vytvořeného Sovětského svazu. Pojem „ruská emigrace“ se vztahoval ke všem národnostem Ruska, které se najednou ocitly v Československu. Tehdejší vláda poskytovala svoji pomoc a podporu nehledě na národní příslušnost migrantů. Tak začala ruská akce pomoci, která podle Sládka² měla čtyři výrazné rysy. Za prvé, byla jasně orientována na podporu především demokratických sil Ruska a Ukrajiny. Za druhé, jejím cílem byla i podpora v akademické, učební, pedagogické a výzkumné činnosti ruské emigrace. Za třetí, ruská akce byla mnohonárodní, společně s Rusy byla podporována i ukrajinská, běloruská, kavkazská a kozácká emigrace. Za čtvrté, tato akce byla sociálně homogenní – nebyla nacílena především na bohatou aristokracii a podnikatelstvo, jelikož se skládala z inteligence a sedláků.

² Sládek, Zdeněk. „Russkaja akcija pomošči“. In Marina Dobuševá, Viktorie Krymová (ed.). *Dom v izgnanii. Očerky o risskoj migracii v Čechoslovakii*. Praha: „RT+RS servis“, 2008. s. 7 - 14.

V roce 1922 T. G. Masaryk označil ruskou akci pomoci jako způsob, který umožní nasměrovat pozornost emigrace na přínosnou a cílenou činnost pro budoucnost Ruska. Pochopitelně, migrace v tak obrovském rozsahu vyvolávala spoustu politických a ekonomických problémů, jak na vnitřní politické aréně Československa, tak i v jejím mezinárodním styku s Polskem a Sovětským svazem. Ke konci 20. let se objevil i další problém spojený s právním a sociálním statutem migrantů. Se zvýšením počtu přestěhovalců klesla částka finální podpory, kromě toho migranti nemohli vstoupit na pracovní trh, pokud neměli československé občanství nebo nebyli do 1. května 1923 registrováni jako uprchlíci. Již v roce 1921 Ministerstvo vnitra a Ministerstvo zahraničních věcí vystoupila proti stálému přílivu uprchlíků z Ruska. Na začátku akce se jejich počet plánoval na pět tisíc lidí, ovšem v roce 1925 se na území Československa nacházelo přibližně třicet tisíc ruských uprchlíků a většina z nich neměla oficiální povolení ke vstupu do ČSR. Dlouho se těšili nadějí, že Sovětská vláda skončí a že se budou moci vrátit zpátky domů, počítali s tím, že své nové vzdělání a zkušenosti využijí k obnově země původu, ale k tomu nikdy nedošlo. Těsně před nástupem Rudé armády v roce 1945 většina ruských migrantů uprchla dál na Západ – do Francie, Švýcarska a USA. Ta část emigrace, která v Československu zůstala a asimilovala se, sdílela osud celé společnosti a zažila stíhání komunistickým režimem, jeho nespravedlivost a represe. Byli pronásledováni složkami NKVD a organizací SMERŠ („Smrt špionům“), popraveni nebo posláni do sovětských koncentračních táborů jako „nepřátelé národa“.

2.2.2 Zemgor jako první organizace ruské migrantské občanské společnosti v ČSR

Pražský Zemgor představoval soukromý Spolek bývalých zemských a městských úředníků Ruska. Nejvíce informací o spolku a jeho činnosti se dochovalo z knihy Sergeje Postnikova (1928)³. Posláním organizace bylo poskytování pomoci všeho druhu ruským občanům nacházejícím se v Československu. Byl založen v roce 1921 devíti bývalými pracovníky orgánů místní samosprávy různých měst Ruska. Nejvyšším orgánem bylo valné shromáždění všech členů, které řídilo a dohlíželo na činnost spolku, přijímalo další členy, vybíralo předsedu a členy správního výboru a dozorčí rady. Celkově organizace existovala sedm let, její cíle a charakter činnosti byly definovány nejen programem spolku samotného, ale i složením a stavem uprchlické komunity, potřeby, které ze svého poslání měla obstarávat. Ze začátku své činnosti Zemgor poskytoval především materiální podporu – organizoval menzy,

³ Postnikov, Segej. *Russkie v Prague 1918-1928*, s.n., Praha, 1928.

koleje, nabízel uprchlíkům bezplatné obědy a vyplácel sociální dávky. Postupně organizoval i pracovní pomoc – pod jeho záštitou se otevíraly dílny a podniky, rekvalifikační kurzy a školy, fungovala i pracovní kancelář, zprostředkovávající práci a brigády. Také pomáhal s umístěním uprchlíků v dalších evropských státech, pomocí vízové asistence a bezúročných půjček. Následně byla organizována i zdravotní péče, včetně bezplatného ambulantního léčení, poskytování konzultací a bezplatných medikamentů, podpory stravování, finančních příspěvků na léčení apod. Spolek se staral i o kulturní stránku života migrantů, kam patřila za prvé organizace přednášek pro širokou veřejnost na různá témata, kurzů cizích jazyků, studovny a knihovny, národní univerzity a komorního divadla. Za druhé se věnoval i zřízení vědeckých institucí pro vzdělanější vrstvy migrantů. Ve výsledku vznikly Institut pro výzkum Ruska, Ekonomický kabinet a Ruský zahraniční historický archiv. Zemgor se staral mimo jiné o vzdělávání dětí a mládeže, asistoval při umístění žáků a studentů do vzdělávacích středisek, v roce 1922 otevřel své vlastní gymnázium, které roku 1928 mělo přes 300 studentů obou pohlaví.

Časem byl spolek nucen k rozšiřování své činnosti za hranice ČSR, jeho pobočky byly otevřeny v Bratislavě, Užhorodě, Brně, Bělehradě a Paříži. V malém rozsahu poskytovaly stejné služby, o které se staral Výbor v Praze. V roce 1928 existovaly jen dvě pobočky – bělehradská a pařížská. Celá činnost spolku byla výrazně apolitická, založena především na myšlence humanismu. Každý nemajetný ruský uprchlík měl právo na pomoc a každá osoba, která na základě svých znalostí a zkušeností mohla tuto pomoc poskytnout, měla právo se zapojit do činnosti spolku.

2.2.3 Organizace ruské migrantské občanské společnosti, zaměřené na pomoc a podporu studentů

První samostatná organizace, která se věnovala ruským studentům, vznikla v roce 1921. Počet studentů se neustále zvyšoval a Ministerstvo zahraničních věcí ČSR, které se o ně mohlo starat, jednoduše nestíhalo. Za účelem doplnění dané služby v říjnu 1921 byl zřízen Výbor pro zabezpečení vzdělání ruských studentů. Nejdůležitějším úkolem Výboru bylo především ubytování studentů. První kolej v Praze byla narychlo zařízena v prostorech bývalého chudobince na Vyšehradě, další v Libni a na Smíchově. Někteří studenti byli dokonce přesunuti do Brna, Bratislavy a Příbrami, z důvodu nedostatku ubytovacích míst. Většina studentů se začala učit na českých vysokých školách, ale v té době už byly otevřeny i školy,

kde výuka probíhala v ruštině podle ruského kurikula. Také byl vytvořen Výbor i pro ukrajinské studenty, avšak s poklesem nově přijíždějících studentů, byly tyto dva výbory sloučeny dohromady v roce 1926. Kromě ubytování potřebovali studenti pomoc v hmotné nouzi, nehledě na svůj společenský původ. Na začátku nedostávali žádnou peněžitou podporu, jednalo se o pomoc doslova materiální: oblečení, učební pomůcky atd. Následně Výbor začal poskytovat i finanční podporu. Velký počet studentů trpěl tuberkulózou, nové klimatické podmínky a nízká úroveň hygieny jen podporovaly šíření nemoci. Spolu s léčbou vláda datovala i lepší stravu pro nemocné.

Ze začátku studenti přijížděli do Československa z Konstantinopolu. Následně doráželi z balkánských zemí - Tuniska, Maroka a Řecka. Studenti se lišili věkem, sociálním původem a politickými názory. Zajímavé je, že studenti ženatí, studenti s dětmi a studenti v doprovodu matek, dostávali zvýšené stipendium.

V roce 1922 počet svěřenců Výboru čítal přibližně 1500 lidí, v roce 1924 se stipendia vyplácela pěti tisícům studentů v ruské a ukrajinské sekci, finanční částka činila 500 korun na osobu měsíčně. Po roce 1924 začal počet studentů klesat, v roce 1927 jich bylo jenom 1700. V roce 1930 Výbor fakticky skončil svou činnost, jelikož se staral jen o pět set lidí. Lze říci, že Výbor po zabezpečení v plné míře splnil svou roli, nejen, že pomohl několika tisícům studentů doplnit jejich vysoké vzdělání, ale v hodně případech doslova zachránil životy.

Další organizací byla Asociace ruských emigrantských studentských organizací ORESO (rus. Объединение русских эмигрантских студенческих организаций), která v roce 1923 pracovala ve dvou směrech: informačním a mezinárodním. Co se týče prvního směru, snažila se dělat osvětu o situaci studentů v emigrantském tisku. Existovala potřeba evakuace početných skupin lidí ze země, kde pokračování ve studiu na VŠ bylo nemožné nebo obzvlášť složité. Nejhorší situace se odehrávala v Konstantinopolu, velké počty studentů se spolu s absencí vysokých škol a nedostatkem finanční podpory katastroficky podepsaly na životech lidí. Mimo jiné, turecká vláda dokonce zakázala zřízení občanských emigrantských organizací.

Asociace existovala na základě milodarů, dotací, členských příspěvků a veřejných sbírek a vlastní komerční činnosti: pořádání loterií a charitativních plesů. Velká finanční podpora byla poskytována vládami Československa, Jugoslávie, Francie, finanční prostředky se posílaly z Belgie, Bulharska, Polska, Německa a Itálie, především díky snahám předsedy A.

Lomšakova. Organizace zanikla roku 1934 z několika důvodů. Hlavní příčinou bylo stárnutí jejích členů, kteří se najednou ocitli na úplně jiné úrovni v porovnání s novými studenty, jejichž dospívání proběhalo ze začátku v emigraci. Další příčinou bylo oficiální uznání SSSR Československou republikou, což úplně znemožnilo existenci ruských emigrantských organizací⁴.

2.2.4 Československo a vojáci Rudé Armády

Průběh Druhé světové války a její ukončení dramaticky poznamenalo nejen osud Československé republiky, ale i velkého počtu ruských emigrantů, kteří najednou získali možnost se setkat se svojí ztracenou vlastí, avšak toto setkání nebylo vůbec žádoucí a příjemné. Za vlády prezidenta Beneše v rámci nastolení československo-sovětských vztahů byl do Moskvy darován ruský archiv, který shromažďoval veškeré osobní údaje emigrantů kdysi žijících v Československu⁵. Na základě těchto seznamů již 10. května 1945 NKVD a organizace SMERŠ („Smrt špiónům“) začaly s pronásledováním a zatýkáním „nepřátel národa“. Většina představitelů ruské emigrantské společnosti, kteří nestihli včas uprchnout na západ anebo jednoduše nechtěli opustit Československo, se se složkami NKVD setkala osobně. Včerejší emigranti byli odvezeni zpět do Sovětského svazu, kde na základě odstavce 58-1a Trestního zákoníku RSFSR z roku 1927 (obnoven roku 1934) „Zrada vlasti“⁶ byli buď popraveni nebo posláni na deset let do koncentračních táborů na Sibiři a Dálném východě. Některým z nich se podařilo po dlouhé době zase vrátit do Československa za svými rodinami, ale ve skutečnosti aw jedná opravdu o ojedinělé případy. Takto tragicky v podstatě skončila ruská akce pomoci a dějiny ruské carské inteligence na území ČSR. Další představitelé ruské národnosti už nebyli uprchlíky nebo emigranty v pravém slova smyslu, nýbrž vojáky Rudé armády, kteří měli úplně odlišné cíle, vize a společenské hodnoty.

Po Druhé světové válce Rudá armáda přestala být organizována ve formě front a přetvořila se na jiná vojenská uskupení nazývaná „skupiny vojsk“. První střední skupina vojsk byla

⁴ Michlova, Marie. „Objediněni je ruských emigrantských studentských organizací (ORESO)“. In Marina Dobuševá, Viktorie Krymová (ed.). *Dom v izgnanii. Očerky o risskoj migracii v Čechoslovakii*. Praha: „RT+RS servis“, 2008. s. 59 – 62.

⁵ Kopřivová, Anastasie. 2008 „Russkij zagraničnyj istoričeskij archiv pro Ministerstve inostrannyh děl Čechoslavackoj Respubliky“. In Marina Dobuševá, Viktorie Krymová (ed.). *Dom v izgnanii. Očerky o risskoj migracii v Čechoslovakii*. Praha: „RT+RS servis“, s. 389 - 394

⁶ Juredičeskaja Rossija. Pravovoj portal. Ugolovnyj kodex RSFSR redakcii 1922 goda. Odstavec 58. <<http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241523&subID=100096269,100096272,100096337,100096346,100096349#text>> [citováno 2.06.2014]

zformována hned po válce a byla rozmístěna na území Rakouska a Maďarska v období 1945 – 1955. Střední skupina vojsk druhého útvaru byla obnovena v roce 1968 po spojenecké invazi do ČSSR a rozpuštěna až roku 1991. Vojenský štáb se nacházel ve městě Milovice poblíž Prahy, dalších 12 největších složek bylo rozmístěno po celém území státu⁷. Během dvacet tří let tisíce ruských řadových vojáků a důstojníků s rodinami žili a pracovali na území ČSSR. Podrobnější svědectví o chodu a řádu jejich života a života jejich rodin nejsou bohužel dostupné v rámci běžného vyhledávání dat.

2.2.5 Česká Republika a migrace ze zemí bývalého Sovětského svazu

Další přestěhovalecká vlna Rusů do České republiky začala po rozpadu SSSR v roce 1991. Hlavním důvodem byl nejen rychlý ekonomický rozvoj ČR, ale i poměrně jednoduchá migrantská legislativa. Česká republika se přetvořila z tranzitní země na zemi cílovou. Také v posledních letech se na postsovětském prostoru velmi rozvinul následující trend – vysokoškolské studium v ČR. Je zde spousta zprostředkovatelských firem, které nabízejí jazykové kurzy v různé délce, které by měly zaručit nástup do vysokoškolských vzdělávacích institucí po celém státě. Hlavním lákadlem a idejí tohoto trendu je poměrná blízkost českého a ruského jazyka, která umožňuje jeho rychlé osvojení na dostačující úrovni. Použití formulace „rusky mluvící“ je tady záměrné, jelikož se jedná o státní příslušníky nejen Ruska, ale i Kazachstánu, Uzbekistánu, Kyrgyzstánu, Ázerbájdžánu, Gruzie, Arménie, Běloruska a Ukrajiny. Počty studentů cizinců se zvyšují s každým rokem⁸.

Nehledě na relativně velký počet ruskojazyčného obyvatelstva ČR a jeho stoletou historií soužití s majoritní společností, vnitřní charakteristiky dané komunity nejsou systematicky zkoumány. První kvalitativní pokus o zkoumání ruské menšiny se uskutečnil v roce 1999⁹. Cílem výzkumu mimo jiné bylo i obecné zmapování podmínek migrace, vztahu k zemi původu a ČR, socioekonomické situace respondentů a organizace jejich práce. Existuje několik důležitých charakteristik, na základě kterých se ruská komunita odlišuje od ostatních národnostních menšin, žijících na území ČR. Za prvé, migranti ruského původu mají poměrně

⁷ Central'naja gruppa vojsk 1968 – 1991. Dostupné z <<http://cgv.org.ru/index.php>>, [citováno 2.06.2014]

⁸ MŠMT ČR. 2013. *Mateřské, základní a střední školy, konzervatoře, vyšší odborné a vysoké školy - studující cizinci; 2003/04-2012/13*, dostupno z <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/\\$File/c06r01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/$File/c06r01.pdf)>, [citováno 6.05.2014].

⁹ Drbohlav, Dušan, Lupták, Milan, Jánková, Eva a Bohuslavová, Jaroslava. 1999. *Ruská komunita v České Republice (výsledky dotazníkového šetření)*, dostupné z <<http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/011/001342.pdf>>, [citováno 5.06.2014]

vysokou úroveň dosaženého vzdělání, většinou jsou to absolventi vysokých škol různého zaměření. Za druhé, tato skupina se prokazuje vysokou ekonomickou aktivitou. Výzkum zjistil, že většina migrantských rodin ruského původu nemá výrazné problémy s materiálním zabezpečením svých členů. Často se jedná o velice movité případy. Za třetí, mezi důvody migrace patří především politická nestabilita současného Ruska, nikoliv ekonomické důvody. Obecně lze říct, že ruská neboli ruskojazyčná komunita má elitní charakter – více než polovina respondentů výzkumu pochází z Moskvy.

Dalšími charakteristikami jsou těsné sociální vazby, určitá uzavřenost vůči majoritní společnosti a rozvinutá komunikace uvnitř skupiny samotné. Zajímavá je skutečnost, že představitelé ruské komunity prokazují velice nízkou míru participace v organizacích všeho druhů, jak místních, tak i migrantských, což se dramaticky liší od zahraniční zkušenosti. Jedním z důvodů může být relativně krátká doba usazení migrantů na území ČR a také jejich velká koncentrace v určitých městech.

2.2 Teorie integrace.

2.2.1 Definice pojmu. Základní typologie.

Proces integrace cizince do společnosti přijímajícího státu je ústředním tématem celé této diplomové práce. Podle Koffa¹⁰ je integrace zapojením migrantů do místní ekonomiky a do sociální a politické sféry. Klvaňová¹¹ vnímá integraci jako sociální inkluzi, která v první řadě zdůrazňuje perspektivu samotných sociálních aktérů a jejich subjektivní vnímání vlastního začleňování do nové společnosti. Zároveň poukazuje na to, že se nesmí přehlížet jejich napojení na síť sociálních vztahů a významů, které se tvoří na politické a kulturní úrovni. Je to především proces, který sám o sobě má větší hodnotu na rozdíl od výsledného stavu integrace, protože zahrnuje cestu každého konkrétního jednotlivce, jeho životní zkušenosti, emoční prožitky a způsob uvažování.

Integrace je vždy souborem úrovní neboli schodů, které by ve finále měly nově přicházejícího jedince dovést až nahoru k nejvyšší hodnotě zvané občanství. Člověk je tvor společenský a vždy existuje v rámci určité komunity nebo společenství. Od raního dětství si během procesu

¹⁰ Koff, Harlan. 2008. *Fortress Europe or a Europe of Fortresses?: The integration of Migrants in Western Europe (Regional Integration and Social Cohesion)*. 1. vydání, Peter Lang International Academic Publishers.

¹¹ Klvaňová, Radka. 2009. „Nejasné loajality. Způsoby příslušnosti a nepatření migrantů v transnacionálních sociálních polích“. *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 1/2009. s. 91-107.

socializace jedinec osvojuje svou společenskou úlohu a své místo ve společnosti. Lidská bytost se rozvíjí jako součást kolektivní identity¹², která je tvořena dvěma klíčovými rovinami: rovinou diskursivní a prezentativní. Jsou to v podstatě nástroje, kterými si člověk ověřuje, že je součástí této kolektivní identity. Diskursivní rovinu zastupuje jazyk v psaném a mluveném projevu, rovina prezentativní odpovídá za nelingvistické symboly, které patří do tzn. kulturních zvyků. Původní osvojení socializačních procesů a ztotožnění se s kolektivní identitou na základě ve společnosti získaných zkušeností a vzorů chování je poněkud přirozené a nepatrné pro jedince. Avšak je to úplně odlišný proces, co se týče jeho vnímání a osvojení, v případě migrace a integrace do nové společnosti. V tu chvíli je jedinec odkázán jen na sebe, musí se jako malé dítě naučit nový jazyk a nové společenské zvyky. Na druhou stranu, přijímající stát by měl migrantům „nabídnout“ určitý rámec pro úspěšné zapojení se. Baubock¹³ uvádí čtyři klíčové podmínky: ekonomické možnosti, rovnost před zákonem, kulturní tolerantnost a uznání a pluralisticky naladěnou veřejnost. Dalším důležitým bodem je znalost místního jazyka a dějin. Osvojení druhého nebo třetího cizího jazyka vyžaduje určité úsilí, avšak kromě pozitivního dopadu na politickou integraci přináší také výhodu ve formě rozšířených socioekonomických možností a zvýšení mobility jedince.

Jak již bylo řečeno, integrace má vždy nějaké úrovně nebo-li dimenze. V akademické literatuře lze najít spoustu klasifikací, avšak za různými označeními se skrývají stejná uchopení. Engbersen odkazuje na Vermeulena a Pennixe a Dagevosa¹⁴, kteří rozlišují mezi strukturální a sociokulturní integrací. Strukturální dimenze zahrnuje úplné zapojení se do společenských institucí. Sociokulturní rovina integrace je pojmem přiblíženým k pojetí sociálního kapitálu a podle autorů vyjadřuje sociální kontakty, které členové nebo organizace menšin nabývají ve společnosti a úroveň kulturní adaptace v této společnosti. Pro srovnání autor cituje Veenmana¹⁵, který rozlišuje etnicko-kulturní a socioekonomickou integraci, kde neformální participace (zapojení se ve sféře volnočasových aktivit) a postoj vůči přijímací

¹² Sackmann, Rosemarie. 2003. „Introduction: collective identities and social integration“. In Sakmann, Peters, Faist (ed.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe*. Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 1-13

¹³ Baubock, Rainer. 2003. „Public culture in societies of immigration“. In Sakmann, Rosemarie, Bernhard Peters, Thomas Faist (eds.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe*. Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 37- 59.

¹⁴ Engbersen, Godfried. 2003. „Spheres of integration: towards a differentiated and reflexive ethnic minority policy“. In Sakmann, Rosemarie, Bernhard Peters, Thomas Faist (eds.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe*. Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 59- 77.

¹⁵ Engbersen, Godfried. 2003. „Spheres of integration: towards a differentiated and reflexive ethnic minority policy“. In Sakmann, Rosemarie, Bernhard Peters, Thomas Faist (eds.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe*. Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 59- 77

společnosti jsou indikátory integraci etnicko-kulturní, zatímco participace formální (ve vzdělávací a pracovní sféře) zastupuje integraci socioekonomickou.

Významný americký politický filozof Michael Walzer¹⁶ tvrdí, že moderní společnost je charakterizována různými sociálními sférami s různými distribučními kritérii. Ve své práci mluvil o občanech a jejich cestě k multikulturní společnosti. Avšak tyto sociální sféry mohou být také pojaty i jako stupně integrace. Jedná se především o právo, politiku, zaměstnání, bydlení, vzdělání, kulturu a náboženství. Jsou to klíčové oblasti, na kterých je založeno fungování jakékoli společnosti a integrace cizinců je nemůže pominout. Zároveň jsou to oblasti, ve kterých se migranti nejčastěji setkávají s problémy. Nedostatečná integrace v těchto oblastech může vést například k etnické stratifikaci založené na typu pobytu, vytvoření „ghett“ na trhu práce, prostorové segregaci bydlení, kulturním a náboženským konfliktům. Otázkou je, nakolik jsou tyto sféry vzájemně provázány a jaké jsou mezi nimi rozdíly. Podle Walzera tuto provázanost určuje morálka, která každé sféře předpisuje určité sociální standardy. Tyto standardy nebo pravidla umožňují nebo zakazují integraci jedinců do multikulturního společenství a regulují možnosti jejího sebevyjádření

2.2.2 Integrace jako akulturace

Pokud řeč jde o morálních standardech a pravidlech, je logické, že každý jedinec je za prvé vnímá jinak a za druhé má své konkrétní vzorce chování, dané kulturním pozadím. Koncepti propojenosti chování a integrace (adaptace) rozpracoval Berry. Podle něj je integrace „*přítomností zájmu o zachování jak původní kultury jedince, tak i běžné každodenní interakce s představiteli jiných skupin (kultur)*“¹⁷. Tvrdí, že jednotlivci se většinou chovají v souladu s vlastním kulturními vlivy a očekáváními. V tomto bodě se zase dostává k otázce, co se děje s jedincem, který vyrůstal v určitém kulturním kontextu, když se pokouší vžít do nového kulturního rámce. Tady Berry používá jinou terminologii a jako centrální pojem uvádí *akulturaci* – proces vyjadřující výsledné psychologické změny u jedince, které nastávají v důsledku migrace. Klasická definice akulturace byla navržena již v roce 1936: „*Akulturace v sobě zahrnuje výsledné fenomény, které se objevují, když skupiny jedinců s různým kulturním pozadím přicházejí k přímému kontaktu s následnými změnami v původních*

¹⁶ Walzer, Michael. 1983. *Spheres of Justice: A Defense Of Pluralism And Equality*. USA: Basic Books, INC, 364 s.

¹⁷ Berry, John W. 1997. „Immigration, Acculturation, and Adaptation“. *Applied Psychology*, vol. 46, issue 1: s. 7

*vzorcích kultury jedné nebo obou skupin*¹⁸. Jsou to změny většinou vzájemné, ale obvykle jedna skupina zažívá větší přetvoření ve srovnání s tou druhou. Jedná se buď o pohlcení jednoho kulturního vzorce jiným (asimilace), spouštění odporu ke změnám u obou vzorců (reaktivní akulturace) nebo stimulace nových kulturních forem, které nejsou charakteristické pro žádný z původních vzorců (tvořivá akulturace), a spouštění změn, které se projevují za několik let (opožděná akulturace). Zároveň se akulturace může projevovat jak na kolektivní, tak i individuální úrovni. V prvním případě se mění kultura skupiny, ve druhém psychologie jedince. Také míra participace každého jednotlivce ve skupině je jiná, což znamená, že ne všichni členové se změnou souhlasí nebo ji přijímají. Obecně řečeno, akulturace je hlavním procesem a výsledkem mezikulturního kontaktu, včetně změny psychologického kontextu.

V rámci pluralistické multikulturní společnosti existuje spousta skupin, které procházejí akulturací. Avšak jsou jenom tři faktory, které tuto různorodost umožňují. Jsou to dobrovolnost, mobilita a stálost. Některé skupiny přicházejí k akulturaci dobrovolně (například imigranti), ale další skupiny o ní neměly ponětí a nikdy tuto zkušenost nevyhledávaly (uprchlíci, místní obyvatelé). Některé skupiny akulturací procházejí, protože se přestěhovaly do jiného místa (imigranti, uprchlíci, azylanti), další proto, že jiná kultura přišla za nimi (místní obyvatelstvo, národnostní menšiny). A nakonec mezi skupinami, které se přestěhovaly, jsou některé relativně stabilně usazené (imigranti), situace dalších je jen dočasná (studenti, sezonní pracovníci, a žadatelé o azyl, kteří mohou být hypoteticky deportováni zpátky). Nehledě na tuto rozmanitost, akulturační procesy u všech skupin probíhají stejným způsobem. Samozřejmě se může odlišovat úroveň vážnosti, ovlivněná výše uvedenými faktory a některými dalšími. Avšak svoji práci Berry zaměřil především na migranty, a proto její výsledky pro další skupiny jsou poněkud generalizované.

V multikulturní společnosti musejí skupiny a jejich členové jak z dominantní, tak i z ne-dominantní kultury, řešit otázku, jak se akulturovat. Strategie, které k tomu používají, jsou zaměřené jen na dvě zásadní věci: kulturní udržování kontaktů a zapojení se. Tady se řeší, do jaké míry považují svou kulturu a její charakteristiky za důležité a je jejich cílem tuto kulturu udržovat a do jaké míry by chtěli být zapojeni do dalších kulturních skupin, nebo si přejí komunikaci jen s tou svojí. Tyto dvě klíčová témata vytváří strukturu znázorňující čtyři základní strategie akulturace na základě pozitivních nebo negativních odpovědí na výše

¹⁸ Redfield, Robert, Ralph Linton and, Melville J. Herskovits. 1936. „Memorandum on the study of acculturation“. *American Anthropologist*. Vol. 38: s.149.

položené otázky. Z pohledu nedominantní skupiny, když si jednotlivci vyhledávají kontakty s představiteli jiných skupin a nepřejí si udržování vlastní kulturní identity, jedná se o *asimilaci*. Naopak, když jedinec klade velký důraz na zachování vlastní kulturní identity a eliminuje kontakty se členy dalších skupin, lze mluvit o *separaci*. Když existuje zájem o udržování jak vlastní, tak i nové kultury, jedná se o strategii *integrace*, a pokud ze strany jedince není vůbec zájem o udržování obou kulturních vztahů, například z důvodu diskriminace nebo vyloučení, je to *marginalizace*.

Nicméně, z pohledu dominantní skupiny na akulturaci je potřeba použít odlišné pojmy. Je běžné, že si někteří lidé zvolí separační strategii, avšak pokud to tak činí pod vlivem a dá se říct nátlakem většinové společnosti, jedná se o *segregaci*. Opačnou stranou asimilace je přístup tavícího kotle nebo dokonce může dojít i k tlakovému hrnci (*pressure cooker*). Co se týče marginalizace, málokdo by ji mohl zvolit jako vhodnou akulturační strategii, většinou jedná se o výsledek pokusů nucené asimilace (*pressure cooker*) a nuceného vyloučení (*segregace*). Integrace může být volně zvolená a implementována nedominantní skupinou jen v případech, kde většinová společnost je dost otevřená směrem ke kulturní pestrosti. Je to dialog a kompromis, kdy obě strany musí něco obětovat, aby vytvořily vzájemné porozumění a zdravé společenské spolužití. Zároveň jsou důležité následné i společenské prerekvizity: uznávání hodnoty kulturní diverzity, relativně nízká úroveň předsudků, vzájemně pozitivní nálada vůči všem společenským skupinám, pocit sounáležitosti se společností jako celkem nehledě na osobní kulturní identitu.

Dalším centrálním pojmem Berryho dílu je *adaptace*. Adaptace odkazuje na změny, které probíhají na individuální a kolektivní úrovni jako odezva na požadavky okolního prostředí. Psychologická adaptace je sadou vnitřních psychologických výsledků, včetně jasného uvědomění si osobní a kulturní identity, dobrého psychického zdraví a dosažení osobní spokojenosti v novém kulturním kontextu. Na druhou stranu, sociokulturní adaptace je sadou vnějších psychologických výsledků, které spojují jedince s novým kontextem, včetně schopnosti řešit každodenní problémy, obzvláště v rodinné, pracovní a vzdělávací sféře. Jsou to odlišné druhy, i když jsou si empiricky velmi blízko. Třetím typem je ekonomická adaptace, která se vztahuje k tomu, do jaké míry je dosažitelná práce, uspokojivá pro konkrétního jedince a přínosná pro novou kulturu.

2.2.3 Integrace a občanství

Integrace a občanství jsou úzce propojené pojmy, avšak je možné na ně nahlížet z různých úhlů pohledu, co se týče příčiny a následku. Je nutně občanství výsledkem integrace nebo je to právě naopak? Samozřejmě, získání občanství v nové zemi předpokládá jakousi úroveň integrace, ve smyslu ovládnutí jazyka a základního kulturního rámce. Nicméně, není to určité konečným bodem integrace, která je stálým a nepřetržitým procesem. Žagar (2008)¹⁹ definuje integraci jako kontinuální a pozvolný proces rovného, dobrovolného a úplného zapojení všech jednotlivců, přičemž toto zapojení je jejím cílem, který může být dosažen pomocí integrační politiky státu. Integrační a migrační politika upravuje legislativní podmínky pro udělení občanství, ale čerstvě nový pas ještě nic nevypovídá o integraci jedince. Dále se v této diplomové práci budu zabývat rovinami občanství a jeho různými koncepcemi. Tady bych se spíš chtěla věnovat propojení pojmů. Z mého hlediska, jak občanství, tak i integrace jsou stavem lidské duše, není možné a ani ani správné se pokoušet o definici ideálního vzorečku nebo ideální kombinace. Je spousta faktorů, subjektivních pocitů a objektivních okolních podmínek, které určují, jak se daný jedinec cítí ve společnosti a jak si definuje vztah se svým novým domovem. Nemusí být oficiálním členem společnosti na papíře, ale zároveň s ní může cítit sounáležitost, bez ohledu na legislativní formality. Stejně tak tomu je i naopak. V tomto bodě se dostávám k myšlence, že ani občanství není finálním bodem. Integrace a občanskost jsou dlouhou nepřetržitou tradicí, která se přenáší z generace na generaci, a je založena na seberealizaci a sebepojetí každého konkrétního jedince a každé konkrétní rodiny v rámci cílového státu.

2.2.4 Sociální kapitál a jeho role během integrace.

Pojetí sociálního kapitálu je spojováno především s demokratickou formou vládnutí a demokratickými hodnotami společnosti obecně. V této kapitole bych chtěla propojit pojetí a nabývání sociálního kapitálu s integrací cizinců v nové společnosti. Sociální kapitál je množstvím vztahů k druhým lidem, kterými jednatel nebo skupina disponuje²⁰. Sociální kapitál zahrnuje jak aspekt sociální kultury, tak i výbavu každého konkrétního jednotlivce, který k této kultuře patří. Podle Putnama²¹ je sociální kapitál spojením důvěry mezi členy společnosti a pravidly jednání, která jim dovolují spoléhat jeden na druhého. Obecně lze

¹⁹ Žagar, Mitja. 2008. "Citizenship and integration: general consideration and some possible impacts of the EU citizenship on (re)integration of immigrants". *Razprave in Gradivo - Treaties & Documents*. 56/57, s. 70-119

²⁰ Coleman, James S. 1988. „Social Capital in the Creation of Human Capital“. *The American Journal of Sociology*, Vol. 94, s. 95 – 120.

²¹ Putnam, Robert D. (1993). „Social Capital and Institutional Success“. *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press, 163-185.

sociální kapitál definovat jako „*souhrn aktuálních nebo potenciálních zdrojů, které jsou napojeny na vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů vzájemné známosti a uznání - nebo jinými slovy, na členství ve skupině*“²². Pro účely této diplomové práce se více hodí Colemanova definice sociálního kapitálu, jelikož v tomto pojetí množství a kvalita kapitálu, tj. známostí a společenských kontaktů odpovídá vysoké úrovni integrace migranta do společnosti přijímajícího státu. Tady lze předpokládat, že aktivní občanská pozice a zapojení se do občanské společnosti jsou buď vyvolány bohatou sítí sociálních kontaktů, která jedinci nabízí nové možnosti seberealizace a seberejevu, nebo je občanská angažovanost vyslovením touhy po nabytí kapitálu, navázání nových známostí a kontaktů, po pestřejším společenském životě.

V kontextu integrace (nebo-li akulturace) migrantů je důležité rozlišovat mezi dvěma základními formami sociálního kapitálu – „spojujícím mostem“ (*bridging social capital*) a „utvářejícím poutem“ (*bonding social capital*)²³. První typ kapitálu je charakteristický pro vztahy uvnitř skupiny, kde její členové jsou spojeni určitou společnou vizi nebo společným cílem, z hlediska akulturace lze mluvit o separaci dané skupiny ve vztahu k většinové společnosti. Druhý typ kapitálu odpovídá formování vztahů napříč skupinami a jedinci, čímž přispívá k výměně informací a nápadů, vytvoření společných aktivit. Z hlediska akulturace v tomto případě se jedná o vzájemnou integraci a odbourávání předsudků ve společnosti. Morales a Pilati²⁴ v souvislosti s typologií sociálního kapitálu tvrdí, že „spojujícím mostem“ sociální kapitál podporuje společenskou důvěru vůči širší škále jednotlivců a skupin, zatímco „utvářející pouto“ sociální kapitál a sociální soudržnost snižuje na omezené hranice dané identitou a sociální skupinou. Je nutné uvést, že autoři se zajímají především o politickou participaci migrantů, avšak jejich koncepce a závěry lze podle mého názoru aplikovat i na úspěšnou integraci samotnou, jelikož politická participace je jejím vrcholným projevem. Předpokládá se, že nabytí těchto dvou typů sociálního kapitálu bude mít odlišný nebo dokonce protější efekt na výslednou integraci migrantů do nové společnosti. Sem patří i

²² Bourdieu, Pierre. 1986. „The forms of capital“. In J. Richardson (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, s. 50

²³ Putnam, Robert D. (1993). „Social Capital and Institutional Success“. *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press, 163-185.

²⁴ Morales, Laura, Pilati, Katia. 2011. „The Role of Social Capital in Migrant's engagement in Local politics in European cities“. In Morales, Laura, Marco Guigni (eds.) *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work? (Migration, Minorities and Citizenship)*, New York: Pullgrave Macmillan, s. 87 – 115.

úvahy o zapojení se do etnických organizací, které podle odborné literatury vyvolávají větší segregaci migrantů ve společnosti, směrem k uzavření se ve vlastních komunitách či svazcích.

2.2.5 *Transnacionalismus a identita*

Na sociální kapitál bezprostředně navazuje i pojetí transnacionalismu. Jelikož sociální kapitál je především počtem sociálních kontaktů a interakcí, je důležité brát ohled i na vztah jednotlivce k zemi jeho původu, k rodinným příslušníkům a přátelům a tamní společnosti obecně. Morales a Morariu²⁵ se domnívají, že transnacionalismus umožňuje migrantům uvědomit si rozdíly mezi původní a přijímající společností, což podporuje vznik většího pochopení, porozumění a ocenění hodnot a společenských norem přijímajícího státu. Transnacionalismus obsahuje širokou škálu aktivit, které mohou být definované jako procesy, během kterých migranti tvoří a udržují vícepramenné (*multi stranded*) sociální vztahy, které spojují dohromady společnost země původu a přijímajícího státu. Avšak tyto transnacionální praktiky nejsou obvyklé pro většinu migrantských skupin. Někteří vědci považují transnacionalismus za škodlivý a bránící aspekt integrace migrantů, jiní naopak zdůrazňují jeho přínos na angažovanost migrantů. Tento vliv lze převážně posoudit na základě následující typologie: politické a apolitické složky transnacionalismu. Apolitická složka obsahuje návštěvy země původu a posílání peněz (*remittance*) příbuzenstvu. Politická složka zahrnuje jakékoliv aktivity, které spojují migranta s politickou sférou jeho země původu. Může to být jak diskuse o politické situaci a účast ve volbách vyhlášených v zemi původu, tak i členství v politických nebo pro-politických organizacích.

Klvaňová (2009) považuje transnacionalismus za velice důležitý aspekt při zkoumání integrace migrantů, nebo-li jejich společenské inkluze. Poukazuje na to, že transnacionalistický pohled podporuje rozmanitost sociálních světů, kde se migranti nacházejí, a na mnohost příležitostí migrantů. Tvrdí, že „*mezistátní migrace je proces, který přispívá k problematizaci ustavených společenských hranic a ke zpochybňování jednoty a stejnorodosti ohraničené společnosti, ale zároveň bývá taky používán politickými aktéry*

²⁵ Morales, Laura, Morariu, Miruna. 2011. „Is „home“ a distraction? The role of migrant`s transnational practices in their political integration into receiving-country politics“. In Morales, Laura, Marco Guigni (eds.) *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work? (Migration, Minorities and Citizenship)*, New York: Pullgrave Macmillian, s. 140 – 172.

*k posilování této jednoty nacionalistickou rétorikou a zdůrazňováním jinakosti migrantů*²⁶ . Sociální vědy vnímají hranice společnosti primárně jako prostor národního státu a proto sociální jednání, které tento prostor překračuje, se považuje za výjimečné. Tedy, na migranty se nahlíží jako na osoby, které se tomuto řádu vymykají, protože se nachází ve dvou nebo i více prostorech najednou. Transnacionalismus je podle mého názoru těsně spjat s pojetím identity migranta. Ve své diplomové práci nezkoumám zapojení migrantů z Ruské federace, nýbrž zapojení rusky mluvících, protože si osobně myslím, že stále sdílí jakousi společnou identitu danou historickými a společenskými předpoklady. Navíc používání společného jazyka je výrazným znakem sdílené kolektivní identity.

Prumm, Sackmann, Schultz²⁷ tvrdí, že přiřazení jednotlivce ke kategorii migranta je založeno na sociálních statistických kritériích, jakými jsou imigrace a etnický původ. Avšak popsání rysů nic nevyovídají o tom, jestli ten konkrétní jednatel považuje sebe za člena migrační komunity.

Sociální skupiny mohou existovat bez žádné kolektivní identity. Samozřejmě, mezilidské vztahy mohou mít vliv na utváření se kolektivní identity, avšak není to vždy ten případ. S ohledem na to, že existence skupinové a kolektivní identity nemůže být předem předurčená, výzkumy v této oblasti by se měly provádět na základě subjektivních přesvědčení a zaměření jednotlivců. Tady je nutno říct, že nejen kolektivní identita, ale i symbolické systémy a významy a náplně symbolů jsou součástí skupinové kultury. Tato sdílená skupinová kultura se skládá ze všech symbolických elementů sdílených členy skupiny. Jsou to orientační elementy používané během interakce a komunikace uvnitř skupiny. Mezi těmito symboly a interpretacemi jsou ty, které vyovídají o povaze a poslání skupiny: ve svém součtu tvoří kolektivní identitu. V rámci své práce autoři definují kolektivní identitu jako představu členů o zvláštnosti a specifiku své skupiny, představu o hodnotách, odkaz na minulost a budoucnost skupiny spolu s představou o správném chování členů.

2.3 Teorie občanské angažovanosti

²⁶ Klvaňová, Radka. 2009. Nejasné loajality. „Způsoby přináležitosti a nepatření migrantů v transnacionálních sociálních polích“. *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 1/2009. s. 91.

²⁷ Prumm, Kathrin, Rosemarie Sackmann, Tanjev Schultz. 2003. „Collective identities of turkish migrants in Germany – the aspekt of self localization“. In Sakmann, Rosemarie, Bernhard Peters, Thomas Faist (eds.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe*. Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 59- 77

2.3.1 Definice pojmu

Občanská angažovanost je velice diskutabilním pojmem, který by se měl zkoumat z různých úhlů pohledu. Podle Levine²⁸ definice pojmu občanské angažovanosti závisí na konkrétní koncepci dobré společnosti a představ o tom, jak by se v ní jednotlivci měli chovat. Jansen a Flanagan²⁹ uvádí, že občanská angažovanost je obvykle definovaná pomocí tradičních indikátorů, jakými jsou například účast ve volbách, zúčastnění se stranických akcí (*party based politics*) a informovanost o současné politické situaci. Avšak, podle autorů tyto indikátory vynechávají nejen migranty, ale i občany mladší 18 let, protože jsou úzce a specificky nastavené a nezohledňují širší škálu aktivit, které lze také zahrnout do občanské angažovanosti jedince. Do občanské angažovanosti se také často řadí účast v náboženských a církevních organizacích³⁰.

Boland³¹ poukazuje na to, že občanská angažovanost se neskládá jen z různorodých aktivit, ale i z rozmanitých cílů, které jednotlivci chtějí naplnit v rámci své činnosti. Navíc, rozlišuje mezi komunitním zapojením a občanskou angažovaností. Komunitní aktivity jsou definované určitou lokalitou a mohou se objevit ve všech oblastech nebo sektorech společnosti, jak v místním, tak i mezinárodním kontextu. Občanská angažovanost naopak nejen specifikuje místo konání občanských aktivit, ale i určuje kvalitu procesu, jinými slovy, jak ty aktivity probíhají.

Za účelem této diplomové práce definuji občanskou angažovanost jako soubor společně prospěšných aktivit, zaměřených jak na zvýšení blahobytu, informovanosti široké veřejnosti o určitých sociálních problémech a odbourávání předsudku, tak i aktivit vzájemně prospěšných, určených pro sebepoznání a rozvoj v rámci společnosti. Do seznamu klíčových aktivit nezahrnuji účast ve volbách a členství v náboženských a církevních organizacích, nýbrž dobrovolnickou činnost a obecně zkušenost s neziskovými organizacemi, včetně pracovního uplatnění v neziskové sféře.

²⁸ Levine, Peter. 2008. "The Civic Engagement of Young Immigrants: Why Does It Matter?" *Applied Development Science*, 12(2): s.102–104.

²⁹ Jensen, Lene Arnett, Constance A. Flanagan. 2008. „Immigrant Civic Engagement: New Translations“, *Applied Development Science*, 12(2): 55–56,

³⁰ Sinha, Jill Witmer, Itay Greenspan, Femida Handy. 2010. „Volunteering and civic participation among migrant members of ohnic conggegations: complementary not competitive“. *Journal of Civil Society*. vol. 7, issue 1, s. 23-40

³¹ Boland, Josephine A. 2012. „Strategies for Enhancing Sustainability of Civic Engagement: Opportunities, Risks, and Untapped Potential“. In McIlrath Lorraine, Ann Lyons, Ronaldo Munck (ed.). *Higher education and civic engagement*. New York: Palgrave Macmillan, s. 41 – 61.

2.3.2 Koncepce občanské angažovanosti migrantů

Aktivní a uvědomí občané pocházejí ze všech společenských skupin a vrstev, včetně migrantů. Na základě rešerše odborné literatury lze konstatovat, že migrantská angažovanost vyplývá z velkého počtu společenských a osobních pramenů (podnětů). Je jich velké množství a je na ně nahlíženo většinou jako na indikátory z pohledu kvalitativního výzkumu.

Studium migrantských asociací a jiných forem migrantského aktivismu je výborným nástrojem pro pochopení zapojení se a integrace lidí, kteří se stěhují a usazují v nových zemích. Navíc migrantské organizace zprostředkovávají komunikaci a posouvají hranice mezi státem a komunitou přestěhovalců.³²

Literatura klade velký důraz na etnické shromáždění, především na základě náboženského vyznání. Sinha, Greenspan a Handy³³ ve své práci zkoumají vztah mezi dobrovolnou participací migrantů první generace na etnických shromážděních a jejich dobrovolnictvím v dalších organizacích neziskového sektoru. Osoba, pomáhající nejdříve v rámci vlastní přestěhovalecké komunity, je více otevřena zapojení se do aktivit občanské společnosti celkově. U toho v podstatě nehraje skoro žádnou roli gender, etnický původ, plynulost místního jazyka a úroveň vzdělání. Rozhodujícím prvkem v zapojení se je věk a délka pobytu v přijímajícím státě. Zpravidla migranti druhé generace nebo residenté s trvalým pobytem většinou ani nehledají možnost zapojit se z důvodu toho, že už prošli základní socializací, ovládají potřebné vzory chování a disponují nezbytnou informací a kontakty, na rozdíl od nově příchozích.

Zároveň je velice důležitým faktorem zapojení se osobní zázemí každého konkrétního jedince. Podle Aleksynské³⁴ předpoklady k občanské angažovanosti lze rozdělit do dvou základních skupin: faktory, které platí pro všechny obyvatele, a faktory, platící vyloženě pro migranty. Do první skupiny spadají charakteristiky jako dosažené vysokoškolské vzdělání, velikost příjmu a množství volného času a sociální a rodinná síť kontaktů, která umožňuje získání informací o možnostech zapojení se. Mimo zmíněné faktory vyloženě pro migranty

³² De Tona, Carla, Elena Moreo. 2012. „Theorizing Migrant-Led Activism“. In Ronit Lentin, Elena Moreo. *Migrant Activism and Integration from Below in Ireland*, New York: Palgrave Macmillan, s. 21 – 42.

³³ Sinha, Jill Witmer, Itay Greenspan, Femida Handy. 2010. „Volunteering and civic participation among migrant members of ethnic congregations: complementary not competitive“. *Journal of Civil Society*. vol. 7, issue 1, s. 23-40

³⁴ Aleksynska, Mariya. 2011. „Civic participation of immigrants in Europe: Assimilation, origin, and destination country effects“. *European Journal of Political Economy*. vol. 27, issue 3, s. 566-585+

platí znalost místního jazyka a doba strávená v přijímajícím státě. Nelze opomíjet i podmínky a možnosti společnosti, ve které migranti žijí, včetně rozmanitých druhů legálního pobytu a kulturních norem. Jako nástroj spojení všech ovlivňujících faktorů Jensen a Flanagan³⁵ uvádí poukázání na to, že občanská angažovanost pro migranty je spojená jak se skupinovými, tak i individuálními charakteristikami, společně s místními a národními fenomény.

Velice zajímavým motivem je dobrovolnická činnost migrantů zaměřená na pomoc nově příchozím. Tato činnost často vůbec není vnímána jako projev občanské aktivity, mimo jiné i proto, že spousta migrantů není schopná ze začátku nějak pojmenovat to, co dělají. Jednoduše pomáhají a pak časem zjistí význam své práce pro společnost obecně. Problematiku dobrovolnictví ve dvojících imigrant – imigrantu rozpracoval ve svém výzkumu kanadský vědec Behnia³⁶. Podle něj dobrovolnictví je organizovanou formou pomoci nabízené jednotlivcem ostatním koordinovaným způsobem v rámci organizace, bez nátlaku a přímých finančních odměn. Osoba, vykonávající dobrovolnou činnost musí být schopná a motivována věnovat dané organizaci své osobní zdroje, jako je čas, energie a schopnosti. Dobrovolnictví čerpá ze dvou zdrojů: altruistický zájem nastolit a zlepšit blahobyt druhých nebo osobní zájem být užitečný, zapojit se do společnosti, naučit se novým dovednostem, zlepšit cizí jazyk a zároveň i své šance na trhu práce. Ve svém výzkumu se zabýval dobrovolnictvím rodilých Kanadčanů a migrantů ve vztahu k nově příchozím přestěhovalcům. Zjistil, že tyto dvě skupiny mají absolutně jiné zdroje motivace: zatímco rodilí kanadští občané přišli k praxi dobrovolnictví na základě osobních zkušeností ze svého rodinného prostředí, jako produktu vyrůstání v rodině a společnosti se stálou kulturou a tradicí dobrovolnické činnosti, dobrovolníci-migranti dospěli ke stejnému bodu na základě vlastních pozitivních zkušeností z pozice klienta podobných služeb. Liší se i zdroj dobrovolnického potenciálu: rodilí Kanadčané čerpají především z poznatků ze školení a vzdělávání se, avšak migranti vycházejí z vlastní zkušenosti samotného bytí migrantem.

2.3.3 Koncepce občanské angažovanosti mládeže

³⁵ Jensen, Lene Arnett, Constance A. Flanagan. 2008. „Immigrant Civic Engagement: New Translations“, *Applied Development Science*, 12(2): 55–56.

³⁶ Behnia, Behnam. 2012. „Volunteering with Newcomers: The Perspectives of Canadian- and Foreign-born Volunteers“. *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, Vol. 3, No 2, s. 6 – 23.

Aktivní občanská pozice mládeže je nezbytným předpokladem pro zachování demokratických hodnot ve společnosti a jejímu rozvoji do budoucna. Je obzvláště důležitá pro mladé lidi, protože dospívání je dobou, kdy se formují zvyky, postoje, názory a hodnoty. Levine³⁷ je přesvědčený, že zapojení se obnáší benefity nejen politické a ekonomické, ale přispívá mimo jiné i ke spokojenosti a důstojnosti, je to přínosná a naplňující zkušenost, která má smysl. Mládeži, která se angažuje, se většinou daří v běžném každodenním životě, protože mají zkušenosti, které ostatním chybí. Jsou úspěšnější ve škole, zdravější a zřídka se dostávají do problémů. Navíc mládež tvoří specifickou demografickou skupinu, která je přehlížena, pokud se neangažuje politicky. Mládež má svěží nadhled na společnost, vede a iniciuje společenské změny. A konečně, mládež má utvořenou kulturu, která je těžko uchopitelná pro dospělé. Mladé lidi potřebují občanské návyky, aby mohli řešit vlastní problémy jako například násilí nebo závislost na drogách.

Dále bych chtěla navázat na pojem přechodu do dospělosti (*emerging adulthood*) rozpracovaný Jeffreyem Arnettem³⁸. Dospívání považuje za unikátní vývojovou periodu, která se odehrává v časovém úseku mezi pozdní pubertou a rannou dospělostí, což odpovídá věku 18 až 25 let v západních společnostech. Toto období je umožněné především odložením vstupu do dospělých rolí a odpovědnosti (sňatek, stálé povolání), vyšší společenskou třídou a lepšími socioekonomickými podmínkami a přítomností široké škály vzdělávacích a profesních možností. Tři hlavní charakteristiky vyznačují dospívání: je to období intenzivního vývoje identity, bez sebevětších společenských závazků s možností si užívat života mezi dětstvím a kompletní dospělostí. Zapojení se do společenského dění lze charakterizovat jako jeden z významných aspektů vývoje identity mladého člověka. Oser a Veugelers³⁹ jsou přesvědčeni, že „zapojení se“ (*getting involved*) do společnosti znamená utváření lidské bytosti skrze práci pro ostatní a skrze vazby na společnost a lidstvo obecně. Mládež, která se zapojuje, posiluje tím pocit lidské propojenosti. Avšak zapojit se není jednoduché – rozrůstající se diverze uvnitř společnosti komplikuje navázání a udržení mezilidských vztahů. Paradoxem je, že v moderní multikulturní společnosti zapojení se je důležitější, než v té společnosti tradiční a monokulturní. Autoři zdůrazňují, že zapojení se není přirozenou lidskou kompetencí, je potřeba se to naučit a vytvořit možnosti a vůli pro občanskou angažovanost.

³⁷ Levine, Peter. 2008. "The Civic Engagement of Young Immigrants: Why Does It Matter?". *Applied Development Science*, 12(2): s.102–104.

³⁸ Arnett, Jeffrey Jensen. 2000. „Emerging Adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties“. *American Psychologist*, vol. 55, No. 5, s. 469 – 480.

³⁹ Oser, Fritz, Veugelers, Wiel. 2008 „Introduction“ in Oser, Fritz, Veugelers, Wiel (eds.). *Getting involved. Global citizenship development and sources of moral values*. Rotterdam: Sense Publishers, s. 1-17.

Občanské kompetence by si mládež měla osvojovat především ve školách přes společné sdílení, zapojení se do dialogu a společnou činnost pro a spolu s ostatními představiteli své komunity. Vzdělávání, jak formální, tak i neformální, je unikátním nástrojem pro vývoj identity u dětí a mladistvých.

Koncepce zapojení se zahrnuje tři důležité aspekty: způsob, jakým se mladí lidé dostávají k občanské angažovanosti, vztah mezi občanskou angažovaností a morálním myšlením, neboli morální citlivostí, a způsob, kterým sociální podmínky stimulují a potlačují zapojení mladistvých do občanské společnosti. Obecně lze tuto koncepci představit jako způsob „ukotvení se“ ve více významném sociálním systému, bezprostředně navazující na pojem sociálního kapitálu. Co se týče osobních podmínek pro zapojení se, mladí lidé sice tráví svůj volný čas společnou činností, avšak odpovídá jinému záměru – například, chodí spolu na drinky a nakupovat. V teorii se tomu fenoménu říká generace volného času (*leisure generation*), tento způsob života často odsuzuje starší generace s tím, že mladiství neberou život vážně a nedisponují morálními charakteristikami pro jeho smysluplné prožívání. Otázkou tady podle Osera a Veurgelesa⁴⁰ není to, jak tento konkrétní způsob života změnit, nýbrž jak naučit mladistvé brát zodpovědnost za to, co se děje kolem nich ve společnosti. Vedení k zapojení se je tedy výborným nástrojem změny společenské situace. Mládež by měla být vyzvána k uvažování o svém životě a k zapojení se do dialogů a umění argumentovat své názory a nápady. Dalším krokem k zapojení se je prozkoumání morální složky koncepce. Morálka ve většině případů nařizuje, co se nesmí dělat. Avšak pomáhání a propojení se s ostatními má jiný zdroj - touhu udělat svět lepším místem a ulehčit život druhých lidí. Na tuto morální složku lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu – politického a sociálního. Sociální hledisko odkazuje na tradice lidských práv, humanity a kosmopolitizmu, zatímco hledisko politického se opírá o tradice demokracie a demokratických hodnot ve společnosti, což úzce souvisí s pojetím občanství, které bude podrobněji rozpracováno v jedné z následujících kapitol. Posledním bodem koncepce jsou sociální podmínky pro zapojení neboli osobní zázemí. Každá společnost, každá komunita a dokonce i každá rodina má svůj odlišný pohled a názor na to, jak by se mělo pomáhat, komu a za jakých podmínek. Tady je potřeba ještě jednou zdůraznit roli vzdělávacích institucí ve vedení mladých občanů ke společenské odpovědnosti a zapojení se. Jak již bylo řečeno, cit pro občanskou angažovanost

⁴⁰ Oser, Fritz, Veugelers, Wiel. 2008 „Introduction“ in Oser, Fritz, Veugelers, Wiel (eds.). *Getting involved. Global citizenship development and sources of moral values*. Rotterdam: Sense Publishers, s. 1-17.

není přirozenou výbavou lidské bytosti a měl by být naučen, obzvláště v hektickém a emočně pestrém období stanovení identity mladého člověka.

2.3.4 Občanská angažovanost a vysoké školy

Jelikož se ve své práci zabývám zapojením se migrantů z řád vysokoškolských studentů, chtěla bych věnovat pozornost i problematice vedení k občanské angažovanosti na vysokých školách. Vycházím především ze zahraniční zkušenosti zapojení studentů do neziskových a komunitních projektů na vysokých školách, prostřednictvím k tomu speciálně nastavených předmětů.

Občanská angažovanost by měla být zahrnuta do vysokoškolské výuky především proto, že univerzita jako sociální instituce je součástí silné globalizační agendy, kde by se tato angažovanost měla propagovat. Mimo jiné, univerzity jsou dobře umístěny ve společnosti a jsou schopné propojovat požadavky ekonomiky se zájmy občanství.⁴¹

Avšak komunitní angažovanost a partnerství univerzit je často označováno jako jejich „třetí mise“, současně s dalšími více zdůrazňovanými posláním univerzity – učením a výzkumem. Schuetze (2012)⁴² zdůrazňuje roli komunitního zapojení především na univerzitách Nového světa, kde toto poslání se nachází na stejné úrovni s dalšími prerogativy vysokých škol. Popisuje tři hlavní druhy spolupráce univerzity a komunity: akademický transfer, kde se jedná především o sdílení inovace v oblasti technického pokroku vědy; celoživotní vzdělávání, zahrnující veřejné semináře a přednášky a opakující se rekvalifikační kurzy; a výzkum komunity (*community-based research*) společně se *service-learning*.

Z ohledem na tematiku této diplomové práce bych se víc zaměřila na poslední typ vztahu univerzity a komunity v formě *service-learningu*. Charakteristikou této aktivity je, že je komunita využívána jako výzkumná laboratoř pro univerzitu a její studenty za oboustranně výhodných podmínek. Jinými slovy, není to jednoduše výzkum komunity, nýbrž výzkum společně s komunitou. Používání komunity ve smyslu školní třídy vyžaduje celou sérii rozsáhlých úprav výukového konceptu a procesu, včetně změn kurikula, metod učení a hodnocení. Úplně se mění i samotné pojetí nabývání nových vědomostních poznatků –

⁴¹ Bawa, Ahmed C., Ronaldo Munck. 2012. „Foreword: Globalizing Civic Engagement“. In McIlrath Lorraine, Ann Lyons, Ronaldo Munck (ed.). *Higher education and civic engagement*. New York: Palgrave Macmillan, s. xi

⁴² Schuetze, Hans G. 2012. „Universities and Their Communities—Engagement and Service as Primary Mission“. In McIlrath Lorraine, Ann Lyons, Ronaldo Munck (ed.). *Higher education and civic engagement*. New York: Palgrave Macmillan, s. 61- 81.

student už není pasivním subjektem, kterému je vzdělávání nabízeno, ale dostává se do aktivní rozhodovací pozice obsahující analýzu a řešení reálných problémů spojených s vývojem a fungováním komunity. Zároveň se učí souběžně se svým vyučujícím a je jeho přímým partnerem v terénu, ne klientem v lavici.

Service-learning je výborným nástrojem pro vývoj identity jednotlivce, posílení jeho manažerských kompetencí a pochopení společenské provázanosti. Jak již bylo řečeno dříve, občanská angažovanost není součástí přirozené lidské výbavy, je potřeba se jí učit a osvojovat si ji. Do svého teoretického výkladu jsem nezahrnula výchovu k občanství na středních školách, jelikož si myslím, že vysoké školy dodávají této koncepci zcela jiný rozměr, i když nechci podcenit jejich roli ve formování společensky prospěšné identity studentů. V empirické části této diplomové práce bych chtěla zjistit, jestli respondenti zažili podobnou zkušenost na vysokých školách, kde studují a studovali. Service-learning tedy je spíše příkladem úspěšné spolupráce univerzity a komunity, než konkrétního rámce, který plánuji u respondentů ověřovat.

2.3.5 Koncepce multikulturního občanství

Koncepci multikulturního občanství a občanství obecně pokládám za velice důležité téma, které by mělo být určitě zmíněné v této diplomové práci. Podle portálu CzechKid občanství je termínem mnoha významů, ale ve své podstatě definuje a upravuje vztah mezi jednotlivcem (občanem) a státem. Na jednu stranu občanství je právním statutem, který vyjadřuje příslušnost k určitému státu a předepisuje práva a povinnosti občana s tím spojené. Na druhou stranu, občanství je také určitou identitou, z níž pramení ochota se zapojovat ve prospěch společnosti.⁴³

Zároveň, podle Bosniak (2006), občanství je přepracovaným termínem, kde splývají odlišná pojetí a vyvolávají zmatek. Pro ujasnění navrhuje definici vysvětlující základní dimenze občanství. Tvrdí, že „otázka občanství může být rozdělena do třech se navzájem prolínajících kategorií: ty, které se týkají náplně občanství (co občanství je), ty, které se vztahují na jeho oblast a lokalitu (kde se občanství nachází), a ty, které se týkají předmětu občanství (kdo je

⁴³ Portál CzechKid, pro pedagogy, Občanství a multikulturní výchova. Dostupné z <<http://www.czechkid.cz/si1530.html>>, [citováno 6.05.2014]

občanem)⁴⁴. Jako odpověď na otázku, čím občanství je, rozlišuje mezi občanstvím jako legálním statutem, jako oprávněním k politickým, sociálním a kulturním právům; jako participací v politické komunitě a aktivním zapojením se do občanské společnosti; a jako identifikaci neboli pocit solidarity s „dalšími lidmi na světě“. Tato čtyři pojetí tvoří dvě základní složky občanství: formální nebo pasivní složku (definice jedna a dvě) a složku aktivní či morální (definice tři a čtyři).⁴⁵

Co se týče transformace migranta na občana, dnešní společnost je vystavená následujícímu dvojímu trendu: proces celosvětové globalizace postupně oslabil národní regulaci a národní identitu, které vzkvétaly v rozvinutých státech během posledních dvou století, avšak nátlak uprchlíků, přesuny obyvatelstva a vývoj ekonomiky vyvolaly novou formulaci národních kulturních stereotypů.⁴⁶ V tomto bodě je potřeba zabývat se občanstvím s napojením na pojetí multikulturalismu, jehož velkým teoretikem je kanadský politický filozof W. Kymlicka⁴⁷. Tvrdí, že multikulturalismus je nutný k prosazování liberálních hodnot nezávislosti, rovnosti a inklusivního občanství. Rozlišoval mezi řadou multikulturních skupin, které mají své odlišné požadavky vůči státu. Mezi hlavní nároky imigrantů podle Kymlicky patří povinnost minimalizovat náklady na integraci, například prostřednictvím jazykových kurzů a podporných služeb ve sférách zdravotnictví, vzdělávání a právní legislativy. Skupiny imigrantů by měly mít právo nejen na zachování svého etnického dědictví, ale i právo na respekt a uznání jejich identity. Také poukazuje na nutné změny v institucionálním prostředí, jakými jsou například povolení náboženských oděvů ve školách atd. Na druhou stranu, migranti sami o sobě by se měli zapojovat a spolupracovat s přijímajícím státem. Toto pojetí multikulturalismu ve smyslu polyetnicity se nesnaží o vytvoření satelitních kultur kolem té dominantní, spíše usiluje o společné prolínání a sociální inkluzi rozmanitých etnických skupin.

2.3.6 Výzkumy, zabývající se zapojením mladých migrantů, a jejich výsledky

⁴⁴ Bosniak, Linda. 2006. In Van Bochove, Marianne, Katja Rusinovic. 2010. „The multiplicity of citizenship: transnational and local practices and identifications of middle-class migrants“. *Global Networks*, 10, 3, s. 346.

⁴⁵ Van Houdt, Friso, William Schinkel. 2010. In Van Bochove, Marianne, Katja Rusinovic. „The multiplicity of citizenship: transnational and local practices and identifications of middle-class migrants“. *Global Networks*, 10, 3, s. 344- 364.

⁴⁶ Slade, Christina. 2010. „Shifting Landscapes of Citizenship“. In Christina Slade a Martina Mollering. *From migrant to citizen. Testing language, testing culture*. New York: Palgrave Macmillan, s. 3 – 24.

⁴⁷ Kymlicka, Will. 2002 *Contemporary Political Philosophy: an introduction*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 512 s.

V této kapitole bych chtěla představit výsledky výzkumů, zabývajících se problematikou občanské angažovanosti u mladých migrantů. Jak již bylo zmíněno výše, jsou to převážně výzkumy kvantitativní, pomocí kterých bych chtěla zmapovat současnou situaci ve výzkumu mladých aktivních migrantů a jejich postojů k občanské společnosti.

Andolina, Jenkins, Keeter a Zukin⁴⁸ se ve svém výzkumu zabývali hledáním významu zapojení se mladých migrantů. Empirická část výzkumu probíhala formou diskuze ve fokus skupinách. Na základě spolupráce s experty, respondenti byly rozděleny do dvou skupin: generaci Dot-com (respondenti ve věku 18 až 24 let) a generaci X (respondenti ve věku 24 až 35 let), následně byli rozděleni i podle úrovně dosaženého vzdělání. Autoři doufali, že najdou ukázky tajné politické aktivity, která je přehlížena standardními výzkumy, objeví nové cesty zkoumání kolektivní angažovanosti a globální orientace a nabudou jasnějšího pochopení komunity, občanskosti a sdílené generační identity u mládeže. Během diskuzí byli respondenti dost kritičtí a cyničtí vůči politické angažovanosti. Jako hlavní důvod uváděli, že nevidí politické činy, které by mohly řešit konkrétní společenské problémy. Dále u skupin převládalo zvrácené pojetí dobrovolnictví, položka do životopisu se ukázala jako hlavní motivace. Co se týče vztahu ke komunitě a občanství, v případě, že respondenti dělali pro společnost něco prospěšného, dělali to sami, bez návaznosti na skupinu. Nijak nekonfrontovali pojetí občanství, občan, neprokázaly se žádné emoce k tomuto tématu. Diskutovali občanství z pasivního hlediska – dobrý člověk je dobrým občanem. Na závěr autoři konstatovali malou známku sdílené identity uvnitř stejné generace.

Syvertsen, Wray-Lake, Flanagan, Osgood a Briddell⁴⁹ zkoumali občanskou angažovanost mládeže napříč generacemi. Skupiny respondentů byly rozděleny na základě jejich plánů ohledně studia na vysokých školách. Za prvé, podle autorů, respondenti, kteří studium na vysoké škole neplánují, jsou demograficky blízko těm, kteří se nezapojují do občanské společnosti: rasové a etnické menšiny, děti méně vzdělaných rodičů, a osoby žijící v chudších městských čtvrtích. Naopak ti, kteří plánují vysokou školu studovat, pocházejí z finančně stabilnějších rodin a mají vzdělané rodiče, budou mít více možnosti a chuti se zapojovat jako dobrovolníci, účastnit se voleb a politických debat. Za druhé, výzkum potvrzuje, že veřejně

⁴⁸ Andolina, Molly W., Krista Jenkins, Scott Keeter a Cliff Zukin. 2002. „Searching for the Meaning of Youth Civic Engagement: Notes From the Field“. *Applied Developmental Science*. vol. 6, issue 4, s. 189-195

⁴⁹ Syvertsen, Amy K., Laura Wray-Lake, Constance A. Flanagan, D. Wayne Osgood a Laine Briddell. 2011. „Thirty-Year Trends in U.S. Adolescents' Civic Engagement: A Story of Changing Participation and Educational Differences“. *Journal of Research on Adolescence*. Vol. 21, issue 3, s. 586-594.

střední školy poskytují jiné pojetí a rozměr výchovy k občanství, na rozdíl od univerzit, nabízejí více aktivit pro rozvoj daného tématu mezi studenty.

3. Metodologie

3.1. Cíle výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jak se mladí rusky mluvící migranti zapojují do dění v občanské společnosti, případně jaké jsou překážky v tomto zapojení. Mezi další výzkumné otázky patří:

- Jaký je vztah mezi chutí se zapojovat a osobním zázemím?
- Jaká je role vzdělávacích institucí a nestátních neziskových organizací během zapojení se?
- Cítí se mladí imigranti být součástí občanské společnosti spíše v ČR nebo v zemi svého původu?

Jako výzkumnou strategii jsem zvolila strategii kvalitativní. Hlavním důvodem pro tento výzkumný design slouží nutnost získání komplexního obrazu zapojení se z pohledu respondentů samotných. V akademické obci existuje celá řada výzkumů, zaměřených na občanskou angažovanost migrantů, většinou se ale k tomu používá metoda kvantitativní, která se snaží o určení indikátorů, definujících a předurčujících aktivní občanskou pozici. Jelikož tyto indikátory jsou dost logické a v souladu s literaturou by měly odpovídat realitě, jedná se pouze o čísla a obecné kategorie, například migrační věk respondentů, úroveň ovládnutí místního jazyka a délku pobytu v cílové zemi. Z mého pohledu migrace a společenské procesy s ní spojené jsou složitým fenoménem, vyžadujícím komplexní přístup a detailní zkoumání. Každý respondent má svůj osobní příběh, který není možné popsat a pojmout jen pomocí statistických dat. Je to obraz, nikoliv tabulka. Právě z tohoto důvodu se zajímám hlavně o popis situací, jejich prožívání a zkušenosti respondentů nejen s občanskou angažovaností, ale také i s migrací a integrací. Sledování výzkumu v jeho přirozeném prostředí je také umožněno kvalitativním designem⁵⁰.

3.2. Metoda sběru dat

Jako techniku sběru dat jsem zvolila verbální techniku dotazování, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Tato technika je nezbytná k provedení mého výzkumu, protože umožňuje získání konkrétné jedinečné subjektivní informací přímo od respondenta. Polostrukturovaná forma zároveň napomáhá k vyprávění na určité obecnější téma, nikoliv

⁵⁰ Švaříček, Roman; Šedová, Klára. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s.12

konkrétní otázky⁵¹. (viz Příloha č.1)

Otázky jsou kladené v určitém pořadí za účelem získání podrobného popisu života respondenta v jeho vybraných aspektech. Co se týče již zmiňovaného přirozeného prostředí, bylo zajištěno provedením veškerých rozhovorů v ruštině. Nahrávky interview byly také přepsané v ruském jazyce, vybrané citace, použité v rámci empirické části této diplomové práce, budou následně přeloženy do češtiny. Uskutečnění rozhovorů v mateřském jazyce respondentů slouží k posílení důvěryhodnosti získaných výpovědí, a tím zvyšuje reliabilitu celého výzkumu, nehledě na to, že všechny dotazovaní umí česky. Zajímavé je, že pro respondenty bylo obtížné vyjadřovat se jenom prostřednictvím ruštiny, při odpovědích na otázky používali hodně českých a anglických slov. Je to pochopitelné, protože tyto jazyky používají prvořadně ve své pracovní a dobrovolnické činnosti a je těžké hned překládat něco k tématu, o kterém se běžně rusky nediskutuje. Pro ilustraci těchto případů v úryvcích anglická slova nechávám v originále, zatímco slova česká v textu zvýrazním.

Původní vzorek respondentů – studentů pražských vysokých škol ve věku od 20 do 26 let se rozšířil na dva absolventy VŠ a posunul se věkově od 22 do 32 let s nejmenší dobou pobytu v ČR - 3 roky, největší – 9 let. Celkový počet je deset lidí, z nichž osm jsou ženy a zbylí dva jsou muži. Konstrukce vzorku probíhala na základě účelového výběru, tj. s ohledem na výzkumný problém. Vzorek je homogenní na základě zkušenosti respondentů s občanskou společností a neziskovými organizacemi, tj. respondenty byly voleny výzkumníkem v souvislosti s informačně bohatým případem. Vzorek je flexibilní, tj. „není vytvořen v jednom momentě, nýbrž je v souladu s cirkulární logikou v průběhu sběru dat a jejich analýzy stále rozšiřován a redefinován“⁵². Konkrétně v rámci mého výzkumu to znamená, že směrem rozšiřování vzorku jsou různorodé zkušenosti respondentů s neziskovou sférou. Mezi respondenty, co se týče jejich studia, patří, jak již bylo řečeno, dva absolventi, tři studenty doktorských studií, čtyři bakalářských studií, jedna respondentka má momentálně přerušené bakalářské studium. Na základě zkušenosti s občanskou angažovaností se jedná o dva zakladatele vlastních neziskových organizací, dvě zaměstnankyně NNO a čtyři dobrovolníky. Dvě respondentky momentálně již nepůsobí v neziskovém sektoru, avšak mají za sebou dlouholetou praxi (3,5 a 5 let) a stále pomáhají bývalým kolegům během psaní projektových žádostí a organizace a příprav různých společenských akcí a událostí. Všichni respondenti se

⁵¹ Švaříček, Roman; Šedová, Klára. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s.13

⁵² Švaříček, Roman; Šedová, Klára. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s.73

angažují v oblasti migrace a integrace migrantů. Co se týče původu respondentů, pocházejí z Běloruska, Ukrajiny, Kazachstánu a Ruska.

Sběr dat probíhal v dubnu 2014 v Praze. Vždy se jednalo o setkání v neutrálním bezpečném prostoru kaváren nebo kanceláři organizace, v e které respondenti pracují. Každý rozhovor byl nahrán na diktafon, nejdřív jsem se vždy zeptala dotyčného, jestli mu to nevadí, pak jsem to ověřila ještě jednou hned po zapnutí nahrávacího přístroje. Všichni respondenti pochází z okruhu mých známých, někdo víc, někdo míň. U respondentů, se kterými jsem neměla velké zkušenosti osobní komunikace, ještě před zahájením interview jsem uskutečnila krátké seznámení a představení daného výzkumu. Naopak, u respondentů, se kterými jsem měla možnost komunikovat dlouho před zahájením výzkumu v rámci své studijní nebo profesní činnosti, jsem nechávala krátkou dobu před začátkem rozhovoru na výměnu novinek a osobních událostí, aby to následně nepřekáželo průběhu interview.

3.3 Analýza a interpretace dat

Jako výsledek přepisu rozhovorů vzniklo deset rozsáhlých a podrobných textů, které byly podrobené důkladné analýze. Prvním krokem mé analýzy bylo otevřené kódování⁵³ – rozdělení textů na logické úseky s pojmenováním každého z nich, nebo-li přiřazením určitého kódu. Ke každému kódu patří můj komentář, který představuje pokus o první interpretaci dat. Tento komentář obsahuje mé vlastní pojetí nebo parafrázi popsané skutečnosti. Následně všechny kódy byly seskupeny do jedenácti kategorií, osm z nich odpovídalo kladeným během rozhovorů otázkám, zbylé tři se vyvinuly zcela nezávisle na průběhu dotazování. Dále tyto kategorie jsem uspořádala do čtyř větších témat, které vytvořily logickou kostru příběhu. Tady je nutno se zmínit o tom, že časová osa příběhu je trochu překroucená. Tento obrácený postup jsem zvolila ke hlubšímu a objemnému popisu situace.

Co se týče analýzy samotné, používala jsem induktivní přístup. „*Indukce je obecná metoda usuzování, v níž závěr obsahuje informace, která přesahuje informace (empirického původu) ve východisku*“. ⁵⁴ Prostřednictvím indukce se vytváří obecné zákony, protože závěry, udělané s její pomocí, překračují původní sadu dat. Mimo jiné, indukce je založena na

⁵³ Švaříček, Roman; Šeďová, Klára. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s.211

⁵⁴ Švaříček, Roman; Šeďová, Klára. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s. 14

opakování – na základě se opakovaně vyskytujících jevů lze posoudit jejich obecnost a univerzálnost. Za interpretaci dat v daném výzkumu považuji stadium vytváření příběhu, jelikož je budován na mém vlastním vnímání popisu reality, získaném od respondentů. Do další roviny interpretace také patří překlad úryvků rozhovorů do češtiny. Před zahájením rozhovorů jsem respondentům slíbila úplnou anonymizaci, z tohoto důvodu v překladu úryvků vynechávám názvy konkrétních organizací, kde respondenti pracují, a zaměňují některé druhotné osobní údaje, jako například město původu, národnost rodinných příslušníků atd., které nemají žádný vliv na výsledky empirické části, avšak mohou odhalit identitu respondenta.

4. Empirická část.

V této kapitole jsou představeny výsledky výzkumů na téma zapojení mladých ruských mluvících migrantů do občanské společnosti v Praze. Na základě analýzy deseti polostrukturovaných rozhovorů, které probíhaly v dubnu roku 2014, bylo vytvořeno jedenáct kategorií vysvětlujících zkoumaný problém. Dále jsou tyto kategorie seskupeny do čtyř hlavních tematických okruhů, které tvoří logickou kostru příběhu. Otázky kladené respondentům jsou dostupné v Příloze č. 1 této diplomové práce.

3.1 Zázemí

Do této kapitoly jsou zahrnuté kategorie popisující výchozí stav migrantů, a to jak v ČR, tak i v zemi jejich původu, z pohledu jejich zkušeností s neziskovým sektorem. Je to v podstatě subjektivní vnímání neměnných podmínek, které respondentům byly do života udělené přirozeně.

3.1.1 Země původu

Společenské angažmá vždy vychází z intenzivního podnětu, občas i traumatizujícího. Avšak pokud je řeč o migrantech, je důležité nahlédnout do jejich „minulého“ života a plně si představit realitu, z které dotyční vycházejí dlouho před tím, než se rozhodnou zapojit do občanské společnosti. Tady velkou roli hraje především uspořádání společnosti a její řád, který tvaruje představy o normách života. Uvědomění si těchto norem přichází až v okamžiku, kdy je možné to porovnat s novou zkušeností. Člověk se dostává do stavu přehodnocování, kde se zaměřuje úplně na všechno – rodinu, přátele, společnost, politickou situaci atd.

Ze všech mých příbuzných jen máma a ségra podporují a rozumí tomu, co dělám. Širší rodina jako tety-strýcové-babičky si myslí, že dělám nějaké blbosti, protože se ptají: Co? Nekomerční? Platí ti to někdo? Neplatí?! A navíc ještě nemáš vlastní být, žiješ v pronájmu? Není to vůbec v pořádku, je ti 29, měla bys už mít děti, vlastní být, bla bla bla a tak dál.
(studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Pokud bych se tomu, co dělám, věnovala doma, můj táta by to nepochopil. Určitě by mi řekl – běž si vydělávat, nech ty svoje hlouposti. Nejdřív jsem chtěla psát bakalářku na neziskovky doma, o prázdninách jsem si sbírala info, nepochopil to. Není to pro něj přirozené, myslí si, že neziskové organizace jsou podobné misionářům, kteří rozdávají jídlo chudým nebo něco v tomhle smyslu, zbytek je pro něj nepochopitelný. Takže říkám, hodně zaleží na prostředí, naši už se s tím nějak smířili, i když se samozřejmě hodně ptali, proč to dělám. Ale dokázaly přijmout to, že se mi to líbí. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Ou, pokud bych bydlela v Petrohradu, což není místem, kde jsem se narodila, možná bych našla něco neziskového, pokud bych stále bydlela ve městě M., kde jsem se narodila, nenašla bych určitě nic, protože tam nic takového není. A nic takového tam není, protože se na takové věci vůbec nemyslí, nikdo to nepotřebuje. Je tam velice jednoduchý způsob života, štve mě ten pořádek – doděláš maturitu, nastoupíš na vysokou, oženiš/vdáš se, porodíš dítě, rozvedeš se po nebo před narozením dítěte, začneš pracovat a je to vše. Vše! Nic víc! Možná zase je to taky ten faktor, kdy jsi žil v tomhle kokonu, oženil se – rozvedl se- děti-rodina- práce-škola, a pak ses najednou ocitl mezi lidmi, kteří se dívají na svět úplně jinak, přemýšlí o tom, co by mohli udělat a změnit, je to neuvěřitelné, úplně tě to změní, úplně obrací vzhůru nohama. A pak už chodíš takový obrácený (smích). (studentka VŠ, dobrovolnice)

V Bělorusku jsou v podstatě nestátní organizace dost uzavřené, například mnohé z nich, které jsou nějak spojené s politikou nebo sexuálními menšinami, se často neregistrují, protože stát je nechce registrovat, často se zavírají, pronásledují a tak dál... A proto mají i docela chaotické financování. Normálně jsem vůbec nevěděla, že tyto organizace existují, že je to nějaký ten sektor, ale byla jsem ve 14 připojena k jedné organizaci, která mě asi naučila aktivní občanské pozici. Opravdu, je to velice důležité pro Bělorusko, protože mládež žije a nevěří sama sobě, pokud máš možnost a prostředí musíš s tím něco dělat. Takové prostředí jsem zrovna měla. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO, v současnosti - dobrovolnice)

Ve skutečnosti občas přemýšlím, jak by to vypadalo za Sovětského svazu, měli tam také ty programy, a je vtipné, že červení panáčci jsou SSSR, a ti stejní, ale modří – jsou EU. Přemýšlím, že tam také měli systémy podpory mládeže a asi ten, kdo hledá, našel by si něco i tam, ale méně jsem souhlasil s tím systémem, jsem rád, že to dělám v tady tom systému. Měli tam zaměření, které se mi nelíbilo. Pro mě jsou lepší ty liberální principy a tak, vyhovují mi,

vlastně jsem celý život hledal způsoby vyrovnání toho nebo jiného, chtěl jsem tomu něčím přispět. Jsou tady lidé, kteří s tím souhlasí. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Rozhodnutí emigrovat je vždy obrovskou změnou, bez ohledu na to z jakých důvodů bylo uskutečněno. Emigrací se vytváří nový „druh“ člověka, člověka dvou kultur, dvou jazyků a protirečených vztahů s pojmy jako jsou například domov a vlast. Překročení fyzických hranic států není emigrace, emigrace je krok, který si každý činí uvnitř sebe a je zpravidla nenávratný. Člověk, jeho život, jeho hodnoty a představy se mění jednou a navždy. A proto emigrace není pro každého.

Ale nikoho z Ruska nepřemlouvám, aby se přestěhovali, protože jsem přesvědčena, že každý musí k tomu dospět sám, pokud chce. Je to velmi velký krok, který je pak... Je nutné chápat následky svého rozhodnutí, že se bude muset začít od nuly, nic nebude připraveno, že jsou to léta, a že asi ztratíš veškeré své přátele v Rusku, protože se vám rozejdou cesty ve smyslu vědomí a rozvoje. U mě například teď ze všech kamarádů, kteří byli v Rusku, zbyli jen dva, se kterými jsem ve stalém kontaktu, a to proto, že jedna kamarádka bydlí s manželem v Tanzanii, tj. má také imigrační zkušenost, a ta druhá, i když nikam nejela, hodně pracuje na svém duchovním rozvoji. Ty ostatní... Jako bychom ztratili společnou řeč za rok nebo dva. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

3.1.2. Sociální překážky a problémy

Do zázemí neboli výchozího stavu jsem zahrнула i sociální překážky zapojení se nebo fungování uvnitř občanské společnosti v Praze. Jsou to také podmínky, jejichž ovlivnění není v osobní moci respondentů. Je to stop stav jejich současného vnímání neziskového sektoru a jejich role v něm. Popsané problémy se často vztahují na migrantská specifika, ale zazněly i překážky a nejasnosti, společné pro všechny lidi, angažující se v neziskové sféře, bez ohledu na jejich osobní charakteristiky.

Co se týče migrantské problematiky, největším problémem je jednoduše neinformovanost a s ní spojené obavy, nedůvěra a nejistota. Nově příchozí zpravidla vůbec nic nevědí o tom, co je nezisková organizace a jak funguje, protože nepatří do jejich obvyklého řádu společnosti, jak již bylo zmiňováno dříve.

Zaprvé si myslím, že spousta migrantů přijíždí ze státu, kde se o tom vůbec neví, kde není kultura neziskových organizací, kde je to novinka. Přijíždí sem a nevědí, že tyto organizace existují, nebo jim nedůvěřují. Takže se mi zdá, že tato neinformovanost a nedůvěra jim může vadit zapojit se. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Lide z našich zemí, rusky mluvících, moc nedůvěřují něčemu bezplatnému, tj. je těžké dokázat člověku, že to děláme v dobru a zadarmo. Jedna známá mi vyprávěla, přijela sem, v Rusku už dělala něco podobného. Když se začala někam zapojovat a vyprávět o tom, její známí jí řekli „Je to asi nějaká sekta, neodepsala jsi jim náhodou už svůj byt?“ (studentka VŠ, dobrovolnice)

Vysvětluji hodně lidem, proč jsou naše služby zdarma. Protože co je v Rusku zdarma? V Rusku zdarma znamená buď sektu a nebo, že mě chcete zblbnout. Tady jim vysvětluji, že to není zdarma, je to zdarma pro vás, ale platí to Evropská unie, a platí přímo tohoto pracovníka, a proto tady můžete získat poradenství zdarma. Tato konzultace není zdarma, pracovník pak dostane zaplacen. Zajímavé je, že mnozí to nechápou, když přijdou poprvé. Pak se mě kolegové ptají, proč si tak dlouho s tím klientem povídáš? Nedochází jim, že spoustu věcí nechápou, a chci jim to hned vysvětlit, aby věděli, že tady ten systém existuje, nejen ta naše organizace, ale i organizace jen v ruštině, nebo jen v angličtině, že existují vůbec další organizace, které nabízí stejné služby. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Zatímco předchozí pasáže pojednávají o překážkách, vycházejících z migrantů samotných, existují i bariéry způsobené naopak neziskovými organizacemi pracujícími s migranty. Patří sem postoj k migrantům, předsudky, správné mapování potřeb cílové skupiny, vzdělání pracovníků a zaměstnávání migrantů v NNO.

Nevím. Jestli máš velkou chuť, dosáhneš všeho. Ale to, co jsem viděla já – pokud ruce mluvícího migranta zaměstnají v neziskové sféře, bude to na pozici asistenta nebo kulturního mediátora. Znáám velmi málo lidí, kteří se angažují v organizacích nevěnujících se cizincům. I když je to takový aspekt, nad kterým se musím zamyslet. Tady je možné dlouho diskutovat. Ze své zkušenosti jsem je potkávala jen tam, kde jsou potřeba cizinci. I když, pokud máš velkou touhu, dosáhneš všeho, v tomhle světě všechno funguje podobně. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Existuje spousta a je hodně možností mezi rusky mluvícími propagovat neziskové aktivity. Ale já mám občas takový pocit, že Češi to nepodívají té cílové skupině. Něco dělají pro dva lidi,

získávají na to peníze, pokud se to sponzoruje, je lepší se zeptat odborníka na reklamu mezi ruskými mluvčími a poradit se s ním, (čárka) jak propagovat projekt. Je k tomu nutný samozřejmě rozpočet, ale je menší než pro komerční projekt, umístit to nějak na placených internetových portálech, které čte mládež, že se poskytuje nějaké bezplatné právní poradenství a lidí tam půjdou, budou za to jedině rádi. Pořádali jsme bezplatné přednášky pro veřejnost a teprve u nás si lidé dozvěděli, že podobné věci existují. Jsou cesty, kam se lze posouvat v neziskovce s cizinci, hledat svoji cílovou skupinu, aby se o nich vědělo. Zná je starší generace, ale mládež vůbec netuší a přitom zrovna ti mladí potřebují nejvíce pomoc. Platí neuvěřitelné peníze za stejnou službu, kterou jim nabídne neziskovka zdarma. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Nevím, zda se mi, že tyto stereotypy jsou přehnané...stereotypy ze strany migrantů také, že nás tady nemají rádi, že nás sem nepouští...To, že migranty tady například nemají rádi a že se na ně nějak nahlíží, má své historické kořeny, a proto je třeba se s tím naučit zacházet s úctou. Je to stejné jako u nás, stejně existuje kolektivní paměť co se týče Německa, jako můžeš si říkat, co chceš, ale stejně, jakmile slyšíš o člověku, že je Němec, myslíš si, že je to nacista. Je to jen první věc, za druhé je nutné pochopit to, že Češi sami o sobě nejsou moc přátelští navzájem, nemají dobře vyvinuté komunitní vztahy. Musí se na to brát ohled. Když si to všechno dáváš dohromady, dochází ti, že problém není v tom, že jsi z Ruska, nebo že jsi migrant, je to jen shoda určitých okolností. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Jak již bylo zmíněno v metodologické části této diplomové práce, mezi respondenty tohoto výzkumu patří několik profesionálů – zakladatelů organizací zaměřených na integraci migrantů do české a evropské společnosti obecně a studentů doktorátu pražských vysokých škol. Jejich odpovědi se výrazně liší od všech ostatních, protože jdou víc do hloubky tématu. Je to také dáno i tím, že mají dlouholetou zkušenost s dobrovolnictvím, psaním projektů a vedením organizace.

Neziskový sektor je hodně zaměřený na projekty, jako nikdo nemyslí na impacts a na ty lidi, pro které je to opravdu určené. Většinou se stará o to, aby ten projekt byl napsán a zrealizován...nikoho nezajímá... zúčtovat peníze a je to vše, samozřejmě něco někdy podělat, aby všechno v projektu sedlo. Lidem je to celkově jedno, jestli bude nějaký impact. Utrácí se za to obrovské peníze, zbytečně. To samé i v mládežnické sféře: veškeré ty programy – Erasmus, Youth in Action, pokud umíš napsat projekt, dostat ten grant není složité. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

V podstatě, když se podíváš na všechny ty projekty, které existují, nejsou napsané migranty. Pokud nejsou napsány migranty, dochází ti, že například nepočítají se spoustou drobností. Například před dvěma týdny byl kulatý stůl o zapojení migrantů na komunitní úrovni, byli jsme tam my, ještě jedná migrantská neziskovka, městské části a OAMP. Všichni mluvili o integraci bla bla bla, a pak, když se podíváš na jakýkoliv jejich projekt, předpokládá, že všichni migranti, kteří tady jsou, nejsou vzdělání a jsou chudí...utekli z vesnic, a že mají děti. A to, že tady existuje velká vrstva vzdělaných...vzdělaného migrantského obyvatelstva, které se v ničem neliší, jen má jiný pas... (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Existuje velký problém, nevím, jak je to v jiných státech, ale tady ten neziskový sektor není dobře vyvinutý ve smyslu, že jsou to pozůstatky jejich dějin, a proto na jednu stranu mají chuť něco dělat, ale na druhou tady není dostatečná kapacita asi...nemyslím si teď vzdělání, protože všichni mají specializaci sociální pracovník, ale nemají vzdělání ve smyslu... podle mě, když pracuješ s migranty, nebo s nějakou jinou skupinou, musíš k tomu mít empathetic engagement. Tady se to především vnímá jako další zaměstnání, vidíš, že ti lidé vnímají migranty nebo uprchlíky stejně jako cokoli jiného...jako papír, jako data, není tam empatie a zapojení...Proto si myslím, že to není zrovna správné, protože zpravidla všichni migranti, a uprchlíci určitě, prochází přes nějaký traumatizující prožitek, často utíkají buď od svých rodin, nebo od války a tak dále...Pokud si tu empatii nenajdou, skoro pokaždé dochází k vzdalování se a toto trauma pokračuje nadále. Myslím si, že je to velmi špatně. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Co se týče předsudků v neziskovém sektoru, pokud jsi dobrovolník, nezažila jsem žádný rozdíl v přístupu mezi migrantem a Čechem, při zaměstnávání – ano, protože migrantské neziskové organizace do poslední doby nebraly migranty na střední a vyšší management, jen proto že jsme jako ... chudáci, jako ti, víš, chudí nevzdělání migranti, jak můžeme pracovat? To, že tady mám ~~nej~~vyšší vzdělání než všichni ostatní, o tom se nemluví. To, že tady v organizaci jsem první migrant, který dostal pracovní pozici vedoucího projektu, na to ... teď si už všichni zvykli, ale první tři měsíce to pro ně bylo složité si zvyknout na to, že migrant je řídí, říká jim, co mají dělat atd. (studentka VŠ, zakladatelka NNO, současně pracuje v několika organizacích)

Celková politická situace také hraje velkou roli ve fungování neziskového sektoru obecně. Tady se jedná především o postoj státu vůči organizacím občanské společnosti a finanční podporu, která se na nižší úrovni projevuje ve formě rozdělování peněz pro grantové žádosti.

Bez povšimnutí nezůstává ani lobbying, který využívají větší a známější NNO k hájení svých zájmů na politické aréně. Respondent – zakladatel NNO má s tímto procesem bohaté zkušenosti.

Národní systém na to kašle, nemůžu se přes něj protlačit doted'. Pro mě je jednodušší mluvit s Evropskou unií, protože se zajímá o obecnější cíle a víc rozumí tomu, o čem s nimi mluvím, i když to zní divně. Místní systém se zajímá jen o své interní věci a nějaké další politické faktory, které pokud nejsem hráč na politické aréně, nemůžu přes to skočit. Ale já se nechci zabývat politikou, myslím si, že je to moc, že nám to uškodí, pokud do politiky vlezeme víc, než to vyžaduje nutné minimum. Pokud ospravedlnuji pomocí evropských hodnot grantovou žádost, je to jedna věc. Říkám ano, tento projekt slouží těmto politickým cílům. Ale je úplně jiné začínat s politikou, lobovat něco za každou cenu. Na druhou stranu je možné, že s časem může přijít i tohle, neodmítám to, jen doufám, že to bude férová hra. Protože rád bych zůstal v rámci zákonů a svého svědomí. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

System se o nás zajímá ještě méně jako o rusky mluvící organizace, ale nejde říct, že je to negativní faktor, aspoň na mě to tak nepůsobí. Aby mi někdo říkal: Mluvíte tady rusky, a proto máte tady to a to. Zatím jsem si ničeho takového nevšimnul, ale vím, myslím si, že tady se spíš jedná o takový marketing na politické úrovni nebo na úrovni místní samosprávy, nějakých městských částí atd... Ale nejvíc důležité, co se mi zdá, je lobbying. Ví o tobě někdo něco nebo ne, velké organizace jako Inbaze, Člověk v tísni, to mají jednodušší, jen proto, že jsou to velcí staří hráči, každý je zná. Pokud říkají, že ten projekt udělají, všichni vědí, že ano, protože si to líp domluví. Není to nějaká odchylka, tady je to o tom, že je to dodavatel, se kterým se stále spolupracuje, a ví, že se na něj dá spolehnout, je to taková praktická příčina. Když já tam přijdu, nový člověk, a začnu o něco prosit, představují si toho úředníka, který nemá moc čas, má doma děti, ještě něco, je zrovna líný. Je v tom určitá nespravedlnost, samozřejmě, pokud takhle jednají i s českými organizacemi, a myslím si, že tak tomu je. Je to nespravedlnost i vůči nim. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Jak již bylo řečeno, z politických rozhodnutí pramení poskytování státních dotací pro neziskový sektor. Stálé a nepřerušované financování a dobré materiální ohodnocení pracovníků je ideálním a dokonce i nerealistickým stavem pro neziskový sektor, založený především na entuziazmu a dobrovolnické výpomoci.

Přijde mi urážlivý ten způsob financování, není tam vůbec jistota, nebo grant je jenom na určité téma, a lidé si pak předělávají vlastní projekty, aby k tomu tématu seděli, aby mohli získat peníze. A třeba to vůbec neodpovídá potřebám cílové skupiny... (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Častým problémem i myslím je to, když chceš něco dělat dobrovolně, určitě chápeš, že to děláš zdarma, a jediné, co obvykle lidi odrazuje, když už mají nějaký nápad, je absence financí. Tj. nevím, nemůžu říct, že je to něčí vina, je to jen tak, jak je. Vždycky je otázkou získat nějaké aspoň minimální peníze. Nevím, aby byl nějaký prostor, abys mohl jednoduše koupit papír nebo propisky pro účastníky. Jsou to drobnosti. A to je, co nás brzdilo. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Dva respondenti (členové stejné organizace) se dokonce setkali i s praním špinavých peněz pod hlavičkou NNO. Avšak tato špatná zkušenost je neodradila, vzali to jako osobní výzvu k férové hře a pečlivému výběru partnerů, i když jí popisují jako šokující událost.

Během druhého roku naší existence, kdy jsme začali dělat projekt, jsem zjistil, že existují organizace, které si v tom perou peníze. Tenkrát ano, v té situaci to bylo motivem, proč to vůbec děláme, kdo to potřebuje, když všichni kolem jsou takoví, ale díkybohu se jenom se musí vybírat loajální partneři v neziskovém sektoru, na které se můžeš spolehnout a kteří opravdu pracují pro well-being této cílové skupiny. Myslím si, že to bylo to jediné, co mě dost zarazilo. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Jediné, jak už jsem říkal, snažíme se dělat nějaké vzdělávání, ale jsou lidé, měli jsme takovou zkušenost, kdy jsme organizovali první seminář, jsou organizace, které se na tom snaží vydělat. Tj. Evropská unie jim poskytuje peníze, ale oni je neutrácí tam, kde mají, perou si je a nějak na tom vydělávají. (student VŠ, dobrovolník)

3.2 Facilitátory

V této kapitole bych se ráda zaměřila na podněty a příčiny zapojení se respondentů do občanské společnosti. Za každým zapojením se stojí konkrétní, dost často traumatizující událost. Tato událost má poměrně symbolický charakter, po jejím uskutečnění vždy následovalo přehodnocení postojů ke společnosti a životu obecně. Avšak nejedná se jen o určité situace, nýbrž respondenti mluvili například také o depresivních stavech, které byly

schopni překonat až po zahájení aktivní občanské činnosti nebo dokonce kvůli ní. Kromě osobních prožitků mě zajímala také role vzdělávacích institucí a neziskových organizací na cestě vytvoření aktivní pozice.

3.2.1. Průvodce

Velkou roli v zapojení se sehráli tzv. průvodčí, jinými slovy gatekeeperi. Jsou to zkušené osoby, které prakticky „zasvětily“ nově příchozí do světa občanské společnosti a neziskových organizací. V podstatě respondenti ani nevěděli, do čeho jdou, brali to nejdřív jako výpomoc blízké osobě, ani to nevnímali jako dobrovolnictví. Nicméně, postupně se zakořenili ve své nové činnosti, které teď věnují spoustu svého času a života.

S neziskovou organizací jsem se setkal teprve rok a půl zpátky, v podstatě vznikla před dvěma lety, přidal jsem se k tomu před rokem a půl. V té době tam byli jen dva účastníci nebo tři a před tím jsem nikdy nedělal žádné projekty. V podstatě v této organizaci byli všichni moji dobří známí, moje nejlepší kamarádka, kterou znám 11 let, nabídla mi to a mě to zaujalo. První, co mě nalákalo – je obrovská kulturní výměna, je to zajímavé, pokaždé potkáš spoustu lidí z celé Evropy. (student VŠ, dobrovolník)

V roce 2009, když jsem se sem přestěhovala, šla jsem na ten kurz, pět měsíců intenzivní češtiny, abych pak mohla studovat nebo ještě něco. Aaa, když jsem sem jela, nepřemýšlela jsem o tom, že půjdu studovat doktorát... Myslím si, že já...mmm, měla jsem už magistra, doktorát jsem začala dělat ještě v Rusku...Proto jsem si myslela, že budu pracovat v cestovním ruchu, ale vyšlo všechno jinak, našla jsem svého profesora a začala jsem psát dizertaci. Pak v létě 2009 jsem měla ~~jsem~~ nějakou potřebu, něco mi chybělo a zjistila jsem, že mi chybí pomáhat lidem. Rozhodla jsem se, že to zkusím a uvidím, jak to vůbec funguje. Od roku 2009 jsem tady v organizaci, začala jsem jako dobrovolník v projektu o vzdělání dětí migrantů v rodinách. Hodně mě ovlivnila moje paní profesorka, která teď v lednu umřela...myslím si, že byla jednou z těch Češek, kterým bylo úplně jedno, byla jednou z těch Nobel Czechs, kterým... bylo jí jedno, (čárka) odkud pocházím, víc ji zajímalo, (čárka) jaký jsem člověk. Byla velmi charismatická a posouvala mě dopředu. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Jak jsem se dostala do neziskuj si už nepamatuji. Aha, teď jsem si na to vzpomněla, bylo to před organizací „AMIGA“, Elena Tulupova (předsedkyně) mě přidala do mailing listu. Neznala jsem ji ještě osobně a v té Amize jsem nikdy nebyla. Jak jsem se dostala do toho seznamu je pro mě velké tajemství. Nepamatuji si to. Možná na internetu jsem na něco narazila. Někde jsem se zaregistrovala a začaly mi chodit maily. Nakonec jednou přišla nabídka o terapii pro ženy nebo pro migrantky, které se chtějí v Čechách cítit jako doma. Byla to psychoterapie od paní Věry Roubalové. A protože se mi takové věci líbí, a zrovna jsem neměla všechno jednoduché a růžové, ale na psychoterapii pro lidi jako já moc nevěřím, myslím si, že si každý má pomoci sám. Ale šla jsem tam, protože mě zajímalo, jak to probíhá a jak v těchto skupinách lze migrantům pomoci z psychologického hlediska, nemůžu říct, že to bylo úplně „wow“, ale bylo to zajímavé, někomu opravdu pomohla, protože ti lidé měli šanci to říct nahlas, taky to pomáhá. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Moje cesta k neziskovkám byla taková, že jsem se nejdřív seznámila s Elenou Tulupovou, jednoduše jsem se seznámila se správným člověkem, jednoduše jsem se rozhodla, že chci něco dělat. Obecně vztah k dobrovolnictví mám asi od dětství, vždy mi to bylo blízké a vždy jsem na to myslela. Vždycky jsem pomáhala ve škole, jasně, že to nebylo to pravé dobrovolnictví, ale měla jsem to v sobě. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Přivedla mě kamarádka, našla je jako první a zapojila se do jedné akce a velice se jí to líbilo. Pak mi začala vyprávět, jak to tam bylo skvělé a tak... Dlouho se mě snažila nalákat a pak jsem nakonec přišla. První večer jsem jen chodila a podávala všem ruku, když jsem přišla podruhé, už si mě někdo pamatoval, a když jsem přišla potřetí, byla jsem jejich. Hned jsem si řekla, že bych se ráda zapojila do všech možných projektů, protože jsem chtěla vyzkoušet něco nového, to, kde jsem nikdy nebyla, a to, co jsem nikdy nedělala. Proto jsem to řekla – všechno, co je možné, prosím. Tou dobou jsem měla docela hodně volného času. (studentka VŠ, dobrovolnice)

3.2.2 Příběh

V této části práce bych ráda představila konkrétní příběhy a situace respondentů, které je posunuly směrem k aktivní občanské činnosti. Slovo „příběh“ je také možné zaměnit slovem „událost“, protože se většinou jedná o pouhý okamžik, krátký, ale silně citově zabarvený

prožitek. Lze říci, že někteří respondenti tuto změnu zaznamenali opravdu jako jednorázovou událost – stalo se něco, co je ovlivnilo, co změnilo způsob jejich myšlení a celkový pohled na svět. Jiní respondenti k tomu měli delší cestu, tvořili si svůj osobní příběh toho, jak se dostali k občanské angažovanosti.

Pro mě to byl takový jeden z největších symbolů, pamatuji si to, byla to reportáž České televize o studentech z Ruska v ČR. To, co tam říkali, byla úplná blbost, tehdy jsem ještě v neziskovkách nepracovala, spolužačka, která pracovala v Člověku v tísni, se mě zeptala, jestli na to chci reagovat, velmi jsem to chtěla...Bylo tam něco v tom smyslu, že všichni sem jedou studovat na soukromé univerzity, jen proto, aby si zařídili vízum. Napsala jsem, že v té reportáži vůbec neberou v potaz kulturní kontext a motivaci studentů, všechny je naházeli do jednoho pytle. A to se mi nelíbí, protože pak z takových médií to jde k široké veřejnosti a mnozí lidé to berou jako pravdu a pak na základě toho se takhle baví s těmi cizinci, jen na základě předsudků. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Myslím si, že pokud někdo něco má, musí pomáhat, protože když už něco máš, nic se nestane, když se s někým o část podělíš. Nic se ti nestane, pokud dáš jen část, ale pro někoho to může znamenat obrovskou podporu a pomoc...(zamyslí se)... Nevím, kde je tady začátek, myslím si, ne, jsem si jistá, pokud máš možnost, musíš, dobře ne „musíš“, není to povinnost, je to něco, co má každý uvnitř. Asi takhle jsem byla vychovaná, od dětství, co si pamatuji, když se ve škole říkalo přinést staré oblečení na sbírku, vždy jsem nosila velké tašky, dávala jsem hračky do dětského domova, cokoliv. Ano, neměla jsem toho sama moc, moje rodina je taková průměrná, ale vždy jsem něco měla a asi rodiče mě naučili to sdílet. I když si ráda věci shromažďuji (smích). Naučili mě je sdílet, ale vyhazovat ne. Asi tam mám tu potřebu pomáhat, je to jak s těmi dárky – darovat je příjemnější než dostávat. Opravdu, dost často je to tak. Je to můj názor. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Zapojila jsem se do festivalu Komora a o rok později do organizace ROMEA, protože zaprvé mě velmi překvapilo, jak jsou lidé naladěni vůči Romům. Viděla jsem, že je spousta lidí oblečených absolutně normálně, a nemohla jsem pochopit, proč vyvolávají hněv u obyvatelstva, protože já jsem s tím problém neměla, samozřejmě jsem viděla mládež, která se fláká po sídlišti, ale takoví mladíci jsou všude, nemusí být Romové, v každém městě jsou

takoví. U nás jsou také někdy na předměstí. Bylo to mě něco jako vnitřní povstání, chtěla jsem zjistit, co to je a proč tomu tak je. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Pamatuji si, že jsem se rozbrečela, a oni vůbec nechápali, co se děje, měla jsem tak kritickou situaci, ale nikdo tady nerozumí, kdo jsi a nemůžeš použít všechno, co v sobě máš, a když ti nabídnou – „Využij to“, zažíváš opravdové štěstí, že teď to teprve začne. A říkají ti to Češi, ne naši, ale Češi ti to říkají, že jsi skvělá, pojď mezi nás. Tehdy tam neměli žádnou holku migrantku, byla jsem první. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Hmmm, ale lidé jsou různí, nejdřív jsem studovala ekonomku a pak, když jsem si šla do banky založit účet, potkala jsem člověka, přesně asi jako bych byla já v budoucnu, když tu školu dodělám, vybalil na mě naučené fráze, měl prostě našprtany ten text, vůbec jsem ho nevnímala. Jednoduše jsem nemohla, protože to povídal někam směrem mimo mě, jen aby si pak udělal čárku. Ten člověk tam byl jen pro tu čárku, jeho kostým také. Nevím, možná studoval dobře, chodil s kamarády na pivo a to bylo vše, co dělal. Pochopila jsem, že nechci takhle dopadnout, chci víc, potřebuji prostor pro svou činnost. Potřebovala jsem to, ale možná ten člověk to nepotřeboval, možná, že si vystačil s učebnicemi a pivem s kamarády, je to stejné jako s adrenalinovými sporty, někteří to potřebují, ten adrenalin, nemohou bez toho žít, a pro ostatní je dobré projít se v parku a stačí jim to. Každý si vybírá něco, rozhodla jsem se pro tohle. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Jestli porovnávat ten první rok v Praze, bylo to pro mě bez rodiny složitější, chtěla jsem se vrátit. Ale zase, že by mi nějak ti rodiče chyběli, aby mohli poradit, to ne. Nebyli jsme si blízcí ani když jsem ještě žila doma, bylo jim to jedno, co dělám a jaké mám známky. Neměli jsme důvěrný vztah a většinou jsem se trpěla sama. Během toho prvního roku si nepamatuji, že bych potřebovala fakt velkou pomoc. Měla jsem trochu nejasnosti s kolejí, a to především proto, že mi nikdo nebyl schopný vysvětlit, co mám dělat, jedni mi říkali něco, ti druzí pak něco jiného. Starší ročníky nás nevnímaly, byli tady už déle a chovali se jako králové. (studentka VŠ, dobrovolnice)

První rok jsem měla nějakou depresi, protože v Rusku bych se seberealizovala rychleji, víc, myslím v ruských mluvících zemích. Chtěla jsem se vrátit zpátky, protože jsem nevěděla čemu se mám věnovat. Neměla jsem velké sebevědomí, pochybovala jsem, že můžu být přínosná a

schopná, občas to mám i teď, je to asi povahou. Myslím si, že pokud bych byla v Rusku, bylo by všechno jinak. Našla jsem to, co mě naplňuje, tam by mě ani nenapadlo jít pomáhat do organizace, která se věnuje migrantům, tady mě osud zavedl do této sféry, což je asi logické. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Když jsem byla ještě na střední, doma, dostala jsem se do nemocnice a tam jsem zjistila, že existují takové pokoje pro děti, které jsou něčí. Jsou to děti do pěti let, které v té nemocnici nechaly jejich mámy. Ty děti byly zavřené v pokojích bez oken a bez dveří, jen malé okýnko nahoře do chodby. Měli jsme zakázáno chodit k tomuto pokoji, protože ty děti, když venku někoho slyšely, snažily se s ním mluvit a o něco prosit. Silně to na mě zapůsobilo, až jsem se vrátila domů, odnesla jsem tam veškeré hračky, chodila jsem s těmito dětmi na procházky, když jsem v té nemocnici byla. Šla jsem za ředitelkou, poprosila jsem ji a ona mi to dovolila. Takže jsem šli jenom ven, přímo pod okna té ředitelky, abychom prostě byly na čerstvém vzduchu. Bylo to to pravé, co mě povzbudilo, co mi dalo to pochopení, že jsou lidé, jsou takové životní situace...žijeme svůj život, vůbec bych o tom nevěděla, kdybych se do té nemocnice nedostala, vůbec bych netušila, jak ty děti žijí, pokud bych se nenarazila na tenhle pokoj. Tehdy jsem vůbec nevěděla, že existují nějaké neziskové organizace, jak to všechno funguje, že existují nějakí lidé, kteří se sami organizují a pomáhají sami od sebe. Pak jsem vlastními silami u sebe ve škole sbírala oblečení pro tyto děti, protože jsem na ně pořad myslela. Až doteď jsem v kontaktu s jednou holčičkou, už je to deset let, ale stále si voláme, je to úžasné děvče s tragickým příběhem, její rodiče zahynuli při autonehodě. Myslím si, že to byl ten začátek mé cesty. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Je tady několik věcí najednou, za prvé, migrace, ta už je osobně pro mě druhá, na základě té první je hodně toho, co ve mně zůstalo pořád, například je takový proces, jakási šikana, například mezi těmi migranty, kteří teprve přijeli a těmi, kteří jsou už tady dávno. Když už to máš jednou za sebou a pak se ocitáš zase dole, na začátku této imaginární hierarchie, ano, je vymyšlená, ale stejně je v lidských hlavách, a pak si myslíš...v předchozí migraci jsem se snažil to nedělat, teď je to víc úmyslný, a přemýšlel jsem, jak si s tím lze poradit. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Přijde mi, že když jsem žila poslední léta v Rusku, totiž když jsem odjela z Ruska, bylo mi 23 a něco mi strašně chybělo poslední dobou a nemohla jsem přijít na to, co to je, protože jak se

v Rusku tomu nevěnuješ, tak moc nechápeš, co ti chybí. Pak když jsem se přestěhovala sem, přišlo to nějak samo. Proto se mi nelíbí tvrzení, že když chceš pomáhat, musíš nejdřív pomoci sobě, ale z mého pohledu to není tak, je to právě naopak, že přes pomoc lidem nacházíš sám sebe v této pomoci. Nevím, jak vysvětlit to, proč se tomu tak stálo, stálo se to nějak samo, možná, když jsem se přestěhovala, otevřely se mi oči vůči tomu, jak funguje svět (smích), nevím. Ale o občanském sektoru jsem něco kdysi četla, nebyl to tedy úplný začátek, ale objevily se nějaké možnosti, a díváš se na svět jinak, tak možná proto se to otevřelo. A myslím si, že by se to otevřelo v jakémkoliv jiném státě, ne však v Rusku, spíše někde tam, kde je možné to dělat bez bariéry a návaznosti na církev nebo nějaké náboženské sekty. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Myslím si, že záleží na úrovni duchovního rozvoje člověka, navíc když jsem začal být aktivní v neziskových organizacích, překvapovalo mě, proč mnozí moji známí, co jsou tady, to nechtějí dělat. Ale pak časem jsem pochopila, že nemůžeš od lidí čekat to, co děláš ty, protože takhle pracuješ ty a ještě pár lidí, ale neznamena to, že zbytek si to myslí jako ty, že pomáhat je skvělé. Proto si myslím, že upřímnost je nejlepší, že jestli existují lidé, kteří ze začátku říkají, že se jim líbí to, co děláme, ale sami to dělat nechtějí, je to lepší, než ti, co pomáhají jen proto, aby si napsali řádek do životopisu. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Začala jsem s tím, protože ráda píšu, ráda dělám rádio, tady se mi zdálo, že tím, že je to u jiného státu, je to zajímavější, a lidé chtějí vidět jinou perspektivu, proto se to všechno spojilo. Nemůžu říct, že jsem nějaký super politicky aktivní člověk, moje činnost je spíš zaměřená na veřejné mínění, chci, aby tam zazněly i jiné hlasy, ne jen to, co dávají v mainstreamu. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

3.2.1 Role vzdělávacích institucí a NNO

Během daného výzkumu mě kromě osobních příběhů a motivace respondentů zajímala také role vzdělávacích institucí a neziskových organizací v utváření aktivní občanské pozice. Zahraniční literatura hodně zmiňuje speciální univerzitní programy zaměřené na vývoj a podporu komunitních vztahů a občanské angažovanosti studentů. Ptala jsem se respondentů, jestli se někdy během svého studia, jak vysokoškolského, tak i středoškolského, setkali

s něčím podobným. Stejnou roli hrají i neziskové organizace, provádějící osvětu a zvyšující povědomí občanů a migrantů o občanské společnosti. Ve většině případů se dotazovaní nikdy neseťkali s asistencí podobného druhu, dostali se k občanské angažovanosti prostřednictvím jiných kanálů. Nicméně dvě respondentky měly zkušenost s dobrovolnictvím na střední škole ještě v zemi původu.

Doma od 14 let jsem se angažovala v neziskové organizaci, byl to vzdělávací klub pro mládež, takže jsem začala v 9. třídě, nejdřív mě jenom pozvali do skupiny mládeže a pak odvezli na seminář, kde jsem měla být animátorem pro učitele, musela jsem je všechny koordinovat, vést diskuzi ohledně tradic a zdraví v našem regionu, pak jsem se účastnila projektů, kde byly školy z celého světa, univerzity, vzdělávací střediska, jejich pedagogové, studenti a žáci. Například jsem se účastnila projektu o Holocaustu, bylo to všechno projekty, kde se muselo psát v angličtině. V té organizaci jsem působila, než jsem odjela do Prahy, dělali jsme tam různé semináře, měli jsme i online konferenci. Byla jsem moderátorem, tutorem, animátorem, něco jsem organizovala a tak dál. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Začala jsem to ještě doma, když jsem byla na střední, velmi jsem se o to zajímala. Začala jsem na kurzu žurnalistiky, pak mě osud dovedl k neziskovým organizacím. Jezdila jsem na pár seminářů, pomáhala jsem v jedné organizaci při škole, s nimi jsem také jezdila na konference a realizovala projekty pro školní samosprávu. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Jedna respondentka pracovala jako dobrovolnice v právní poradně během svého vysokoškolského studia v zemi původu. Zajímavé je, že tenkrát to vůbec nevnímala jako dobrovolnictví nebo občanskou angažovanost. Byla to pro ni spíš praxe při škole.

Vzpomněla jsem si teď, že jsme měli při univerzitě bezplatnou právní poradnu, přičemž tam pracoval skutečně činný právník, který byl naším profesorem, a nejlepší studenti, které si sám vybíral. Bylo to úplně zdarma a počítalo se to jako praxe. Nevím proč, ale nikdy jsem to nevnímala jako pomoc, spíš jako praxi. Tehdy mi to ukázalo, že jsou v té pomoci osobní zájmy. Myslím si, že v Čechách to funguje trochu jinak. Tady se všichni snaží myslet padesát procent na sebe a padesát procent na klienta, přijde mi, že doma je to sedmdesát procent na sebe. Je to můj subjektivní názor. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Nějak se to stalo samo, během mého vysokoškolského studia v Rusku jsem byla dvakrát na stáži v Americe a měla jsem možnost sledovat, jak se mění chování studentů tam, na rozdíl od

toho, jak se chovají v Rusku. Rozhodla jsem se na to napsat antropologickou diplomku a až jsem to obhájila, dozvěděla jsem se o možnostech studia v Čechách, poslala jsem životopis, řekli mi, že by bylo skvělé, pokud bych mohla pokračovat ve výzkumu. Protože i když jsou to jen studenti, žijí tady dlouho, déle než doma a někteří už se necítí jako migranti Tak vlastně proto jsem to začala dělat. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Moje univerzity mi v tom nedaly žádnou motivaci, moje společenská úloha spočívala v tom, že jsem spravoval webové stránky pro studentskou organizaci. Ale na druhou stranu pak jsem se zamyslel nad tím, že by se to mohlo počítat do té občanské angažovanosti, i když jsem to bral jako brigádu, něco jsem pro tu organizaci také udělal. Ta motivace pro mě byla stejná, jako i teď, líbilo se mi být u těch eventů a tak dál, jsou to všechno propojené věci. Univerzita sama o sobě – vůbec. Bavil jsem se o tom s kamarádkou, co odjela na Erasmus, že to ve škole trochu měli, já jsem to vůbec nezažil, i když jsem viděl inzeráty s nabídkou výměnných studijních programů, vždy jsem měl pocit, že to není pro mě, že je to pro někoho jiného. Možná je to sovětskou výchovou, že to mohou dostat jen ti, co tam mají nějaké známé a tak dál. Teď na druhou stranu rozumím tomu, že je občas těžké sehnat dobrovolníky, kteří chtějí odjet na exchange., lidé mají svůj život, své starosti, nechtějí vypadnout na týden. Také nechápu, proč ti mladí... Jo, tehdy jsem si myslel, že je to pro někoho jiného, a pak... ale univerzita pro to nic neudělala, to je fakt. (absolvent VŠ, zakladatel NNO).

Přesně proto jsem šla do neziskovek, částečně proto, že jsem chtěla studovat různé kultury, jazyky a tak dál, ale na univerzitě všechny předměty s tímto spojené už jsem si dala, a už jsem nevěděla, co s tím dál. Popravdě, bylo to pro mě spojení příjemného s užitečným, toho co mě zajímalo. A ještě ke všemu brigáda. Ale pracovala jsem tam i kvůli ideji. V domácích migrantských organizacích nepracuji, občas chodím podpořit nějaké události a akce, protože mi není lhostejné, co se děje u nás ve státě. Ale pomáhat na Jeden Svět nebo Fórum 2000 jsem šla nejen kvůli poslání, spíše kvůli atmosféře a seznámení se se zajímavými lidmi. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Velkou roli ve vytvoření aktivní pozice hraje předávání a sdílení zkušeností společně se vzájemnou inspirací. Výstižným příkladem jsou návštěva mezinárodních konferencí a seminářů všeho druhu. Tyto aktivity byly respondenty hodně zmiňovány v souvislosti se stanovením jejich „neziskové“ profesní dráhy.

Nevěděl jsem, co všechno projekt je, co do něj patří a jak do toho můžu jít. Ten seminář mi hodně pomohl ve smyslu rozsahu idejí, které ty plastiky měly. Řekl jsem o svém nápadu, bylo mi řečeno, že Youth in Action na to nikdy peníze nedá, Youth in Action ty peníze dala, byl jsem z té skupiny první, kdo ten grant dostal. Ten seminář mi pomohl tím, že ukázal rozmanitost projektů, že v podstatě jakákoliv věc, která socializuje a slouží společným zájmům, na to sedí, pokud víš, co děláš. Byl to pro mě obrovský objev, jestli víš, co děláš, musíš to promyslet do hloubky, analyzovat, vysvětlit, a pak máš projekt. A v podstatě neexistují důvody proč ho nepodpořit. Protože odpovídá účelům grantu, to je vše. Tj. fakticky žádáš o práci a oni tě chtějí. Neříkám, že mám na to kouzelný proutek, ale povedlo se mi to na základě tohoto úsudku. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Veškeré konference, na které jsem jezdila, byly velice zajímavé, získala jsem tam spoustu znalostí nejen pro ty, co pracují v nezisku, tyto znalosti jsou aplikovatelné i na běžný život. Na mnoha konferencích mě napadaly nějaké věci, které jsem pak realizovala, až jsem byla zase zpátky. Vždycky mě to povzbuzovalo pracovat dál a pokračovat v tom, co dělám. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO).

3.3 Vývoj osobnosti

V této kapitole bych se ráda zaměřila na osobní charakteristiky respondentů a jejich vnímání a pozorování vlastních vnitřních změn. V předchozích kapitolách již zazněly přirozené podmínky, dlouhodobě usazené ve společnosti. Nyní bude řeč o vlastních postojích a seberozvoji. Cílem této kapitoly je představit vnitřní dialog osoby na cestě k vytvoření aktivní občanské pozice a integraci do české společnosti.

3.3.1 Psychologické překážky

Jednou z významných vnitřních překážek je nízké sebehodnocení. Obzvláště se to projevuje během tvoření projektu a nových koncepcí. Obecná nejistota v neziskových organizacích se projektuje na neustálé zpochybňování vlastních kompetencí. Je občas těžké oddělit osobní

selhání od kolektivního. Hodně záleží i na okolním prostředí a kolektivu organizace, které tvarují aktivního migranta a upravují nebo naopak posilují jeho hodnoty a postoje.

Asi jediné, co by mě mohlo úplně zabrzdit je, pokud by mi někdo řekl, že můj nápad je špatný. Rozumím tomu, že existují bláznivé granty a bláznivé projekty, ale myslím si, že jsem adekvátní a můžu to nějak logicky posuzovat. Asi by mě mohlo odradit, kdyby někdo řekl – „A proč to vůbec děláš? Jsi blázen? Proč?“ A říct, že to není vůbec potřebné pro společnost, i když jsem si myslela, že dělám super věc. To by mě asi změnilo, byla bych z toho smutná a nechtěla bych pokračovat. I když to zase záleží na tom, jak jsem si jistá svým projektem, pokud bych do toho byla zapálená na sto procent, je mi jedno, kdo co říká. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Záleží na tom, kam se ten člověk dostane, může to být nepřijetí jeho práce, například když se snaží a pak mu řeknou, že jeho práce nic nezmění, člověk nevidí výsledek... jsou to věci spíše individuální úrovni. Ale zase záleží na konkrétním jedinci, jaké má sebevědomí. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Účastnila jsem se kdysi výzkumu na podobné téma, dělal to kluk ze Slovenska, byl takový moc...když jsme se o tom mluvili, nechápal, jaké to vůbec je, a to, že migrantům je jedno, že nemohou volit, říkal, že musíme jít a bojovat, málem mě z toho obvinil. Po tom rozhovoru jsem byla taková rozrušená, úplně mi zkazil náladu. Soudil to z pohledu demokracie a všichni by měli jít demonstrovat a tak to nějak řešit. A co když někdo s tím má jinou zkušenost, co když se necítí na....

-myslíš, jako jestli ty migranti na to mají právo?

- ne, není to úplně tak, ale občas přemýšlíš, jestli to všechno má cenu. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Jak již bylo řečeno, hodně záleží na prostředí a činnosti organizace. Například přímá práce s klienty vyžaduje velkou psychickou stabilitu, jelikož je nutné stanovit hranice a nepouštět příběhy klientů do vlastního života. Je to nesmírně těžký úkol, když migrant jakožto sociální pracovník pracuje s migranty a uprchlíky a kolikrát znovu prožívá vlastní příběh.

Jsou okamžiky, já si myslím, kde sociální pracovník musí být velmi vnitřně silným člověkem, musí hodně něco o sobě znát, aby ho klient nemohl urazit nebo zaháknout za něco. Je to hrozné, nesmí se tohle dovolovat nikomu, profesionální život musí být jako čistý papír. Pokud

ten čistý papír máš, bereš klienta jako klienta a necítíš se uražený, když ti něco říká. Často říkají dost zlé věci. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Velkou překážkou je také celková neformalita neziskového sektoru. Je to každodenní chaos, se kterým je potřeba se naučit pracovat. Zároveň je to i velká výzva pro osoby ve vedoucí pozici nebo koordinátory dobrovolníků.

Rozumím té finanční nezávislosti, také se k tomu směřuji, ale nedávno byl příklad, když jsme organizovali jeden projekt. Byl dobrovolný, neměl vydělávat žádné peníze, protože je to jiná sféra prostě. Ale zdá se mi, že nevrchní tomu porozuměly správně. Hned nabízeli, že musíme zajistit reklamu. Reklama je placená, že jo. Je to skvělé, podporují to, ale musí se to trochu oddělovat, protože jsou to jiné věci, byznys je byznys, a pomoc je pomoc. Já osobně to nechci spojovat vůbec, pro mě je lepší, když je to oddělené. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Jsou lidé až moc zodpovědní, kteří neustále zbrzdí celý proces. Samozřejmě si myslím, že se musí k problému přistupovat s odpovědností, nicméně jde to dělat s radostí a úsměvem a ne napínat všechny a kazit atmosféru. Pak jsou naopak ti, kteří tu zodpovědnost nemají žádnou. A to je také problém. (studentka VŠ, dobrovolnice)

V neziskové sféře hraje roli určitá úroveň neorganizovanosti, všichni jsou odpovědní za všechno. Je tomu tak v mnohých organizacích, nejsou přesně rozdělené úkoly, občas mi to dost vadilo. Snažila jsem si v tom udělat pořádek, ale moc to nešlo. Nechápala jsem, proč mi to nejde, snažila jsem se tomu dát nějakou strukturu, nějaký rámeček, ale je to takový kreativní let myšlenek, ten nejde ovlivnit. Ale ta tvorba je vždy taková. Teď to mám stejně i v komerčním sektoru. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO, nyní pracuje v komerčním sektoru)

Bohužel, entuziasmus je nejistá věc, práce je práce, ale zase práce se dělá jinak než něco na základě entuziasmu. Když je to nadšení, na jednu stranu je to lepší, na druhou stranu ti to nedovolí říct něco tomu člověku, když zítra ho přejde chuť to dělat. Nemáš sankce, je to jen na základě idejí, na nějaké spojitosti zájmů. Jsem velice rád, že takoví lidé jsou, a že na místo těch, kteří jsou už unavení a nebo končí z jiných důvodů, se objevují další, které to zajímá. Celkově, naše organizace žije v takové divné fluktuální formě, občas přemýšlím nad tím, jestli se to dá nějak změnit. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Lhostejnost velmi vytáčí, a nezodpovědnost, protože lidé si myslí, že pokud je to dobrovolné, není to práce a je možné se na to vykašlat. Samozřejmě, přál bych si, aby všichni byli nadšení

a rvali se do toho, tehdy bychom mohli všechno, ale narážím na krutou realitu každý den a cítím se bezmocný. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

3.3.2. Sebereflexe.

Nezisková sféra je velice specifickou oblastí působení v dnešní společnosti. Má své vlastní hodnoty a jakousi sadu „vnitřních předpisů“, které se výrazně liší od postupu komerčního nebo státního sektoru. Nové zkušenosti a nové kontakty, neustálá komunikace s velkým počtem lidí – klienty, dobrovolníky, sponzory, donátory atd. – mění postoje jedince a jeho vztah ke společnosti a životu obecně. Organizace občanské společnosti pracují s tématy, do kterých se za běžných podmínek, se většina lidí vůbec nezapojuje. Její aktivní členové jsou prvotními příjemci společenského progresu.

Setkávali jsme se tam s gayi a lesbičkami, zvali jsme tam mládež, aby věděly, proč a jaké problémy mají gayové a lesbičky... že jsou to stejní lidé jako každý, byl tam kluk ze Slovenska...pro mě to bylo užitečné, protože jsem...homofob, neskrývám to, jsem tolerantní, ale jsem homofob, jsem tolerantní, když mě nikdo neobtěžuje, pro mě...stále nemůžu pochopit, proč ti lidé jsou takoví, ačkoliv jich mám pár v práci, tři nebo čtyři tam kolem mě chodí, ale nemám s nimi problém. (student VŠ, dobrovolník)

Poznáváš sám sebe v těch organizacích, to je určitě. Učíš se komunikovat s lidmi, já občas neposlouchám cizí názory, věděl jsem to a na seminářích jsem si to potvrdil ještě víc, že si potřebuji ty lidi poslechnout, není pro mě složité komunikovat, ale mám to jako zlovyk...Lidé jsou si různí, musíš je pochopit, že to není koncentrák, ani vojna, lidé jsou různí, každý žije v jiných podmínkách, někdo je měkký a něžný, někdo není sportovní typ, někdo naopak ano, všichni jsou různí. (student VŠ, dobrovolník)

Ano, jsem spokojená. Nespokojená jsem s tím, že chci víc a víc, karierní postup, něco takového. Cítíš, že jsi silnější než před tím, máš více zkušeností a možností, rozumíš, že nějakou dobou musíš projít, protože když někomu něco dáváš, získáváš obrovskou zkušenost a pak dostáváš i zapláceno. Samozřejmě psychicky tě to vyčerpává, ale musíš se s tím naučit pracovat. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Myslím si, že se všechno navzájem doplňuje, protože pokud bych neměla světonázor pomoci všem a každému, nebo se poprat s nespravedlností, možná, že bych vůbec do neziskovek nešla.

Všimla jsem si, že všechny projekty v neziskovkách vycházejí z nespokojenosti se situací, jenom některé to jdou měnit do politiky, jiní to udělají jinak, jdou například pomáhat lidem. Beze slov, veškeré organizace, kde jsem pracovala, mě velmi obohatily, udělaly ze mě profesionála. Řekla bych, že se můj světonázor rozšířil, ale spolu s tím se jasně zaostřil. Pak už to nevnímáš tak ostře jako problém, vidíš to z různých stran a vnímáš to jako něco, co prostě je, samozřejmě se snažíš v něčem pomoci nebo něco nabídnout, ale už neřešíš každou maličkost. Když jsi teprve přišel, když jsi něco viděl, hned ses snažil to vyřešit, teď se to u mě trochu uklidnilo. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Sebereflexe se vztahuje na pojetí vlastní identity a její transformaci během migrace. Otázka, proč existují aktivisté občanské společnosti, kteří nejsou ani občany této země, je složitá a spolu s tím velice zajímavá. Myslím si, že tady nelze jednoznačně odpovědět, jestli tato aktivita vyjadřuje konečnou úroveň integrace a nebo teprve touhu po ní. Je to cesta, postupující podle spirály, některá témata se znovu objevují s určitou pravidelností, avšak výška pohledu na ně se mění a stupňuje.

Pak si myslím, je nutné, aby migranti chtěli něco změnit, měli by se cítit trochu jako doma, protože někteří...nevím... mám to občas, že nevím, jestli tady chci zůstat nebo ne, kam chci dál... občas mám pocit, že je potřeba říct vlastní názor, aby se něco změnilo k lepšímu, ale pak si zase říkám, jestli na to mám právo. Nevím, proč to tak je, možná se tady necítíme jako opravdoví plnohodnotní členové společnosti. Řeknu jim, jsem cizinka, nelíbí se mi to a to a oni se mě zeptají, kdo jsi, že to můžeš říkat?... Možná, že je to kvůli vztahům k Rusům, že to není pozitivní, nevím. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Zkušenost s migrací to docela ovlivňuje, to ano. Zaprvé, pokud jsi migrant, začínáš od nuly, nejsi navázán na to, co si kdo o tobě bude myslet, kam se vyvine tvoje kariéra a kam jdeš, protože doma jsi...tam ten scénář je hotový, doděláš tuhle vysokou, pak půjdeš do téhle práce, je pravděpodobné, že už tam budeš mít nějaké známé, které už tam pracují, tj. člověk se hned na začátku trochu svazuje, určuje svoji cestu, a pak už často nemá čas na něco jiného, protože doma má rodinu, nemá čas a pak ještě něco...Když jsi migrant, začínáš od nuly a můžeš se dostat do situace, že potřebuješ pracovat, ale nemáš povolení k práci. To se stalo přímo mně, je to situace, kdy si říkáš, že všechno se bourá, neumíš jazyk, začínáš být víc šikovný, přizpůsobuješ se nějak, občas něco děláš spontánně. V takových okamžicích vnímáš všechno jinak, koukáš se do stran, vnímáš to, co je pro tebe zajímavé kolem. Migrace podporuje občanskou angažovanost, pokud jsi měl čas se porozhlížet a vybrat něco, co je pro tebe

zajímavé, a ne, že pracuješ tady, protože jsi tuto práci našel jako první. Ale i politické, tady lze dělat to, co tam není možné. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Myslím si, že bych se (v Rusku) necítila jako migrant⁵⁵. Tady to bylo jinak, věděla jsem, že se můžu realizovat v těchto projektech, protože vím, co potřebují cizinci, protože patřím do cílové skupiny. Je to skvělé, že projektů se účastní lidé, kteří jsou zároveň jeho klienty. Protože vědí, proč to dělají, mohou lépe popsat potřeby. Například Češi úplně nevědí, co cizinci potřebují, cizinci vědí přesně, co potřebují cizinci. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Jsem strašný kosmopolita, nejsem pro úplné zrušení, ale lidé si jednoduše mají pamatovat, kdo jsou, mí rodiče by nebyli rádi, kdybych na to zapomněl. Ale chce to, aby se to přestalo tolik řešit. Důležité je, aby to člověk to věděl sám pro sebe, aby si nemyslel, že ho rodiče našli někde v poli, určitě existují nějaké dějiny, ale ve skutečnosti, všichni lidé, s kterými jsem se teď nedávno o tom bavil, když se jde do hloubky, jsou všichni národnostně smíchaní. Ten namyšlený patriotismus, který se občas u lidí projevuje, je zaprvé pseudo a zadruhé, to je to, co používají politici, když už nemají co jiného použít. Někdo řekl, že nacionalismus je nejnižší způsob sjednocení lidí, protože na jednu stranu nemají na co být pyšní, ale na druhou... Osobně já si nemyslím, že bych mohl být pyšný na dějiny svého národa, ano, jsem na ně pyšný pro sebe, ale zase nemůžu říct, že něco znamenám jen kvůli tomu, co bylo tisíciletí přede mnou. Vůbec to o ničem nevypovídá, jsem to já, můj život a to jak se projevim a jak se ukážu, tak mě potom lidé budou brát. Každý člověk by to měl tak vnímat, ale dokazovat ~~tím~~ nadřazenost jednoho národa nad jinými je velmi smutné. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Občas přemýšlím, protože mnozí sem jedou se zaměřením „Nebudu komunikovat s rusky mluvícími“, ale většina lidí to nedokáže, nedokázal jsem to dvojnásobně (smích). Ano, protože kulturní rozdíly existují, na druhou stranu občas trpím tím, že rusky mluvící se nemohou bavit s anglicky mluvícími a neznají nějaké metafory, aforismy, kulturní artefakty, filmy, knihy atd. Pak sleduji ty dvě skupiny, když se potkávají, s Čechy to je to samé. Schválně proto jsme dělali smíšené divadlo, s českými a ruskými pohádkovými hrdiny, abychom to nějak vyprovokovali. Nevím, jestli se nám to podařilo u publika, ale v divadelní skupině určitě. Ve skupině se opravdu v procesu spojily, i když někdo může říct, že příběh byl nic moc, o to nešlo. Šlo o proces. Zase jsou věci, které vnímají jen ti, co to dělají, nebo ti, kteří se o to nějak zajímají, ale lidé, kteří se toho účastní, nevnímají, že jsou součástí tohoto procesu. Je to

⁵⁵ Respondentka pochází z Kazachstánu.

Pierre Bourdieu, mé poslední posunutí v sociologii, člověk, který se nachází ve svém poli, neví o tom, a ani to necítí. Je to opravdu neuvěřitelné! Začíná to cítit, až odtamtud odjíždí. Vlast vnímá až po svém odjezdu. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

V neziskovém sektoru, stejně tak jako i v dalších profesních oblastech, může docházet k osobnímu vyhoření. Tady je velice důležité zdůraznit rozdíl mezi neziskovým sektorem a občanskou společností – nehledě na to, že respondentky již nepracují v NNO, jsou stále aktivními dobrovolnicemi a konzultantkami, které se podílí na tvorbě projektů a organizaci různých akcí.

V neziskovkách jsem strávila přibližně pět let, pak jsem se rozhodla, že dalším krokem a dalším vývojem je buď se stát ředitelem nějaké pobočky, nic víc už není, a nebo se přesunout do komerčního sektoru, dokud jsem ještě mladá, musím vyzkoušet pracovat ještě někde jinde, tak nějak. Ale snažím se pomáhat pořád a účastnit se akcí. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Chci pokračovat v organizaci akcí. Chci, aby to možná byla nezisková organizace, ale ještě nemám jasnou představu. Došlo mi nějak, že jsem trochu vyhořela v neziskové sféře, a cítím, že už to nemůžu dělat, potřebuji něco změnit a zkusit něco jiného. Trápila jsem se tím, že už nenajdu to, co mě bude naplňovat, protože jsem tím dýchala, 24 hodin denně jsem to dělala. Zdálo se mi o tom v noci, pak ráno jsem letěla někam, když jsem šla spát, tak jsem přemýšlela o nějakých projektech. Ponaučila jsem se z toho, nejde se věnovat jen něčemu, veškeré sféry života musí být harmonické. Musí se rozlišovat mezi prací a koníčkem. Ale nejdůležitější je, aby tě ta práce bavila. Ale musí být ještě něco, na co se můžeš přepnout, jinak vyhoříš. Opravdu. Teď se snažím napravit své chyby, teď s jednou partou organizujeme různé semináře, jsou komerční, ale pro mě je důležité, aby to, co dělám, bylo přínosné pro lidi. Nehledě na to, že ten projekt je komerční, lidé rádi chodí na semináře, dostávají tam opravdu to, co chtějí a jsou z toho šťastní, je to pro mě důležité. Nevím, co bude dál. Neziskový sektor mi toho hodně dal za tři a půl roku a teď to používám u své jiné činnosti. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

3.4. Výsledek

Celou empirickou část této diplomové práce jsem pojala jako cestu za určitým cílem, cestu k integraci a cestu k získání nového domova a vlastního já. Poslední kapitolu bych chtěla

představit jako přetočenou časovou osu a spolu s respondenty se podívat do jejich minulosti, současnosti a budoucnosti. Za hypotetickou minulost pokládám vyjádření k možné realizaci v zemi původu. Hodnotím to jako odkaz na minulost, protože vyžaduje po respondentech retrospektivu jejich života, avšak na základě současných již získaných zkušeností. Za současnost tedy považuji motivaci respondentů, hnací sílu, která doprovází každý nový den a ospravedlňuje to, co dělají. Budoucností pro mě jsou odpovědi na otázku „Kde se cítíš víc doma?“. Samozřejmě tyto poznatky korespondují jak s minulostí, tak i současností, avšak z mého pohledu je důležitější to, že pocit domova vyjadřuje jasný směr do budoucna a definuje celou linii životního příběhu.

3.4.1. Minulost – hypotetická realizace v zemi původu.

Ne, ne, určitě ne, protože si sama sebe pamatuji ve 23 letech, s dodělaným magisterským, s dobrou prací, s bytem a autem, ale nešťastnou, protože jsem nemohla pochopit, co mi chybí. Teď to vím, vím, že mi chyběly human rights, které tam prostě nejsou, chybí obecné postoje ve společnosti, které by byly open minded, a měly by acceptance. Všechno je...jako člověk člověku vlkem, všichni jsou idioti, jsem jediný správný, a obecné materialistické zaměření, proti kterému jsem vždycky. Za mě určitě ne. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

Získat stejné zkušenosti si myslím určitě ne, protože tyto zkušenosti jsou unikátní. Nevím, jaké by to bylo, kdybych se teď odstěhovala do Ruska, ale vím určitě, že z výplaty sociálního pracovníka bych tam určitě nevyžila. Ale teď se chystám do okolí Moskvy na dětský tábor, pracovat s dětmi z dětských domovů. Zkušenost získaná v neziskové sféře se může použít i mimo tuto sféru, je to opravdu dobrá organizace dovedností, můžeš se účastnit v organizaci jakékoliv akce, protože už máš nějaký základ, praktické znalosti jsou vždy hodnotou. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Ve svém rodném městě bych to určitě nenašla, v Rusku celkově – nevím, pochybuji, že je tam něco na stejné úrovni jako tady. Ve smyslu organizací, ve smyslu financí, ve smyslu nějakých nápadů, i když jsou tam také lidé, co myslí nestandardně a občas je velmi zajímavé sledovat, co dělají. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Ano, myslím si, že ano. Sleduji několik kamarádů ze střední u nás ve městě, kteří se dost angažují jako dobrovolníci, a vidím, že se otevírá spousta nových věcí a je hodně přímo toho

dobrovolnictví, různé akce, setkání atd. Mám z toho radost, opravdu, upřímně, že to tam taky je a že lidem se to líbí, mládeži se líbí, že mají co dělat. Myslím si, že bych se tam mohla realizovat, možná trochu v jiné oblasti, bylo by to něco jiného, ale myslím si, že bych to dokázala. Myslím si, že bych tam našla způsob, jak realizovat svou chuť dobrovolničit. První, co mě napadá, že bych mohla v létě někam odjet. Pokud bych stále byla doma, mohla bych jet někam zachraňovat zvířata. Zachraňovat želvy nebo stavět chýše pro někoho, nevím. Není tak podstatné co, myslím si, že bych tu chuť měla silnější, jenom nacílenou na něco jiného. Pak by se uvidělo co a jak. (studentka VŠ, dobrovolnice)

- Myslíš si, že by ses mohla realizovat jak ekonomicky tak i neziskově doma? Zabývala by ses něčím podobným?

– Například měla jsem kamarádku v Holandsku, která toto dělá, nějakou dobu žila tam a pak přijela zpátky domů, teď pracuje v nadaci a moc se jí to líbí. Ale zase, záleží na situaci, kde bych nebyla pro sebe jediným živitelem. Pokud bych měla práci, která by mě mohla zajistit, abych měla co jíst, kde bydlet a co si obléct, tak myslím, že bych mohla. Ale dívám se na věci realisticky, myslím si, že bych spíš udělala kariéru v komerční oblasti, a pak s věkem, bych šla zase do neziskovek, pokud bych měla dost peněz.

-Takže, abys mohla pomáhat, potřebuješ mít svoji finanční jistotu?

-Myslím si, že ano. V mém případě potřebuji nejdřív pomoci sama sobě, abych mohla pomáhat ostatním. Mohla bych se něčím podobným zabývat a pomáhat ostatním, pokud bych měla stipendium, nebo práci na poloviční úvazek. Teď je situace jiná, proto se potřebuji trochu upevnit. Zatím ve volném čase, po práci, něco dělám, ale není to ve stejné míře jako dřív. Kdyby peníze padaly z nebe, a nebyla by potřeba je vydělávat, ráda bych pomáhala všem, kdo to potřebují, lidem, zvířatům, komukoliv. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

3.4.2. Současnost – motivace.

K zapojení se do občanské společnosti není dostačující jen dojemný příběh, je k tomu potřeba každodenní motivace, která zvedá člověka z postele a s nadšením ho posílá pracovat a tvořit. Během rozhovorů jsem narazila na několik druhů motivace mezi respondenty. První z nich je poněkud pragmatická, jedná se především o naplnění vlastních zájmů a saturaci vlastních potřeb skrz angažmá v občanské společnosti.

-Ted' to dělám jenom kvůli tomu, že nemám žádnou stálou práci. Mám školu, jednu práci, druhou, a ještě mám volný čas, který tomu věnuji. Zabývám se tím, jak jsem říkal, protože se mi líbí kulturní výměna, setkávám hodně lidí a rozšiřuji svůj pohled na svět, poznávám, co je ve světě nového.

-Takže, tvoje motivace je z většiny osobní, sobecká?

- Sobecká, ano. Neskřívám to....

-Nechceš změnit svět?

-Kolem sebe možná, malými krůčky. O dobrovolnictví jsme si říkali to samé, že musíš být velkým idealistou, abys chtěl změnit svět. Ano, kolem sebe, pomoci svým přátelům, pomoci svému státu...svět je různý, pro mě je takový, jaký je kolem mě...možná malými krůčky – ano. Pro mě je to jednoduše samozdokonalování, pořád získávám něco nového. (student VŠ, dobrovolník).

Že i v antropologii je stejná potřeba často psát, provádět výzkumy, mně se to líbí a tady je, myslím si, prostor... jak pro žurnalistiku jako koníček, nevím, přijde mi, že každá práce v neziskové organizaci má být založená na nějakém výzkumu, ne jen tak, že člověk chce někomu pomoci a jde pomáhat v každém případě, ... proto se to všechno nějak spojilo. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Pro brigádu, nebo nějaké dobrovolnické věci, filmový festival, tj. akce jako taková odpovídá mému světonázoru. Ale šla jsem tam kvůli tomu, že jsem potřebovala tu atmosféru, totiž to bylo období, kdy jsem neměla práci, neměla jsem co dělat, tak jsem šla pomáhat na festival. Nebo když jsem byla studentkou, nemohla jsem pracovat na plný úvazek, nějaké období jsem také takto pomáhala. A tady je mix, každá akce dává nějakou jinou motivaci, ale jasně, tam kde jsem reálně pracovala, bylo to v první řadě kvůli ideji, a pak už práci. (absolventka NNO, bývalá zaměstnankyně NNO)

Především seberealizace, vím, že to můžu dělat, totiž vyjít ze zóny komfortu, řeknu tak, vždy jsem se bavila jenom s jednou skupinou lidí, s nějakým stejným chováním, ale teď jsem se zamyslela, že je potřeba něco změnit. Chtěla jsem sebe nějak otevřít a změnit okolí. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Někteří lidé se mě teď začali ptát – Děláte to, máte za to peníze? Říkám – Ne. Pak následuje takový podivný pohled. A proč tedy to děláte? Totiž pokud to nemáš zaplacený, to znamená, že to je k ničemu. Pro mě ne, důležité jsou právě ty emoce, pro mě jsou opravdu důležité. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Tak, tady je vůbec všechno jednoduché. To že pomůžu všem a zachráním svět, není. Možná jsou takoví lidé, ale já nejsem takový člověk. Jsem si jistá, že svět zachránit není možné, přímo celý svět sama nezvládnou. Zaprvé: s těmi dětmi to byl jednoznačný emoční náraz. Myslím, že jakýkoliv člověk, když vidí takovou nespravedlnost, přijde a pomůže. To je normální výchova. A tady v Čechách to nebylo touhou někomu pomoci, ale bylo přáním pomoci sobě. Jenom pak, až jsem pochopila, že ano, dobře stojím na nohou, už jsem chtěla pomáhat lidem a ukázat jim, že to je možné a že jsou k tomu určité způsoby. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Kreativní tvůrčí atmosféra, získávání nových znalostí a nových známých je také velkou motivací. Je to úplně nový svět, je to nekonečný svátek nových nápadů, odvážných idejí a pro společnost přínosných projektů.

Vždycky pomáhá a motivuje návštěva seminářů, kde jsou stejně naladěni lidé, jako jsi ty, dělají to dobrovolníci pro jiné dobrovolníky. Byla jsem například na semináři v Bulharsku. Diskutovali jsme se o společenských problémech, byla tam spousta lidí z různých zemí. Pro mě to bylo určitě přínosné, měla jsem problém vyjadřovat se v angličtině, ale ostatní účastníci mi pomáhali, hodně mě motivovalo, když vidíš výsledek něčí práce a líbí se ti, jak to dopadlo. Seminář byl opravdu velmi veselý a nabitý informacemi. Stihli jsme všechno: diskuzi, výlety, večerní program. Výsledky práce kolegů velmi motivují, hned chceš něco zahájit také. (studentka VŠ, dobrovolnice)

- Jsou to noví lidé, spamování se, kontakty. Chodím tam, abych se odreagovala od svého učení, změním své myšlenky a okolí. To je to samé, proč jsem se chtěla zúčastnit toho našeho mezinárodního festivalu, protože je tam hodně lidí, všichni jsou si tak různí, nikdy jsem nepotkávala tolik tvůrčích a zajímavých lidí v takové hustotě, lidí, kteří mají svůj zvláštní pohled na věci, na to, co dělají, na to, jak se to dělá, a je to skvělé. Nabije mě to pozitivní energií na dlouhou dobu. Potom, co festival skončil, všechny finance byly vyčerpány a probíralo se, jestli to zas dělat příští rok, řekla jsem: Ano! Ano! Já to chci!

-Takže, jsi v tom pořad?

-Jo, bez přestávek na oběd a večeři. Chtěla jsem s tím skončit, nemůžu, nemůžu, nepouští mě to, pak mám stavy lámání.

-Až tak jsi do toho zažraná?

- No, pro někoho...pro mě je to odreagování, někdo miluje sport, někdo, nevím, kreslení, práci, ještě něco...je to pro mě, jsem fanoušek. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Motivuje mě pomoc lidem, to zaprvé. Zadruhé, chci se stát profesionálem v této oblasti. Obdivují lidi, kteří dokážou to, že začnou psát grant, dostanou schválený rozpočet. Chci to umět také. A ještě mě povzbuzuje to, že v tomto oboru lze získat spoustu užitečných kontaktů, je tam hodně zajímavých lidí, se zajímavým příběhem, někam cestovali, byli někde dobrovolníky. Jsou to lidé, mají co vyprávět. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Druhá varianta motivace - je pomoc dalším lidem. Je to morální vodítko, jakási predestinace. Vyvinutější forma této motivace je snaha o změny ve společnosti. Může to znít poněkud idealisticky, ale zdá se mi, že migranti, žijící ve společenském meziprostoru, jsou více vnímaví k podobným věcem. Přes veškeré nesváry si tím musí projít osobně, a proto jsou víc nakloněni tomu, aby mohli poskytovat pomoc i dalším, popř. pokusit se úplně eliminovat hrozbu.

Mě motivuje asi reakce lidí, když něco je, když jsme někomu pomohli, člověk je samozřejmě šťastný, je vděčný, motivuje mě poděkování, jen slovní, prostě radost lidí. Pomohl jsi člověku, ulevilo se mu, možná tím vyřešil nějaký velký problém, to je to, co dodává motivaci. Hned se ti chce toho dělat víc, čím víc pomáháš, tím víc se ti do toho chce. Protože pak už je to pro tebe přirozené, čekáš na tu jejich reakci. (studentka VŠ, dobrovolnice)

Dělám to, abych to nějak zarovnal, aby se člověk, který sem přijíždí, nemusel dostávat přes sociální zed', aby věděl, že jsou tady lidé, kteří mluví jeho jazykem. Tohle opravdu dělají všechny communities. Jazyk je první nástroj, nejučinnější, protože tady je spousta rusky mluvících, kteří stejně na sebe vyhledávají kontakty, vždycky byli odloučení od sebe, a úplně všichni, s kterými se bavím, novináři, lidé, kteří se nějakým způsobem dotýkali společnosti, všichni komentovali, že rusky mluvící tady jsou velmi roztrženi, nechtějí se znát a komunikovat, a tak dále. Neříkám, že naše organizace přišla a spojila všechno dohromady, ale snažili jsme se, byl to náš pokus poskytnout lidem nějakou možnost a zaplat'pánbůh, že ti, které to zaujalo, to začali dělat, možná trochu i díky nám. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Je to proces neustálého hledání: co je správné? Jak je to správné? Jak se to vůbec vysvětluje? Jak to odůvodnit nejen tím, že lidé se tady baví? Začínáš hledat komponenty a přicházíš na tu komponentu sociální, protože to jediné, co platí je, že lidé jsou rádi mezi lidmi, baví je být spolu, za nějakých příznivých podmínek, příznivých pro kreativitu nebo vzdělávání, nebo trochu od všeho, zase, nemůže to fungovat celou dobu. Pak narážíš na neziskové organizace, NGO a neformální vzdělávání, a pak postupně přecházíš k těmto idejím, jak lze realizovat větší projekty. Ale zabralo hodně času pochopit to a dojít k tomu porozumění obecně. (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Pro mě je to změna sociální situace. I té mojím. Nevěřím jen v pomoc lidem, věřím v to, že pokud nesouhlasíš se situací, která je kolem tebe, a chápeš, že bys byl rád zůstat tady, kde jsi, tak bys měl... jak to říct, přispívat ke změně sociální situace, protože pokud je možnost to dělat přes public education, to, čím se zabýváme, tj. myslím si, že moje hlavní hnací síla je změna sociální situace přes vzdělávání společnosti, přes rozmanité sociální diskuze, přes to, abychom my, ti, kteří to chtějí změnit, uměli taky argumentovat svůj názor. Protože když se podíváš na jakákoliv média, radikálové a extremisti jsou, mají velmi dobře postavenou argumentaci, a pak se díváš na ty, co bojují za dobrou věc, a oni vůbec nemohou vysvětlit, za co vlastně bojují. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

-Myslím si, že to je největší, mmm, nechci změnit celý svět, ale myslím si, že pokud můžeš změnit to, co je ve tvém okolí, nenásilně, nějak je přesvědčíš, pak to má velkou sílu. Myslím si, že je to cíl na celý život, myslím si, že lidem se nemá pomáhat, nýbrž... (pauza),

-Učit je?

-Empower? Neexistuje to v ruštině.

- Zmocnit? Povzbudit?

- Jo jo, k tomu aby věřili sami v sebe, protože každý člověk má dostatek vnitřních kapacit, aby se vyvíjel. Jenom že lidé tomu v současnosti moc nevěří, a proto úkolem neziskových organizací tohoto sektoru, podle mě, nemá být dat někomu balení rýže, ale naučit je, co z toho jde uvařit. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

3.4.3. Budoucnost – kde domov můj?

Tato kapitola je velice nostalgická a protiřečená, někdy i bolestivá. Je to každodenní dilema, kterým prochází každý migrant a pochopitelně, je velice těžké dát jednoznačnou odpověď. Zhruba polovina respondentů uvedla, že se stále cítí doma v zemi svého původu – mají tam své rodiny a přátele. Pro ostatní, i přes to, že své rodiny stále mají tam, kde jsou pořád, země původu zůstává mlhavou vzpomínkou na „minulý“ život, který už málo souvisí s jejich přítomností. Pro někoho je vektor domova úplně posunutý. Především to souvisí s přestěhováním rodiny a současnými politickými podmínkami. Zpočátku bylo přihlášení se k domovu v ČR míněno jako důkaz úspěšné integrace. Po uplynutí doby výzkumu a uskutečněných rozhovorech, už nevím, jestli to stále platí. V každém případě, jedná se o velice mladé lidi, kteří ještě pořád hledají sami sebe a tím hledají i místo, které nazvou domovem, až se jednou zastaví ve svém migrantských touláních.

- Poslední otázka, kde se cítíš víc doma?

- Už tady, naposledy, kdy jsem byl teď v listopadu doma, pochopil jsem, že už tam doma nejsem, před tím ano, byl to takový mezistav, ani tam, ani tady. Naposled jsem tam jel na tři týdny, a po týdnu už se mi chtělo zpátky do Prahy.

... Jsem pořád Rus, neumím si představit, že bych se vzdal ruského občanství, to dvojitě občanství bych si vzal klidně. Nikdy jsem se nestyděl za to, že jsem Rus, ale na co mám být pyšný teď ve svém státě? Na Olympijské hry? Ale, prosím tě.

...Každý má své důvody, protože někdo sem jede, někoho posílají máma a táta, někdo jede sám, jako já, každý má různé cíle, nejel jsem studovat, neříkám, že ano, ale neměl jsem jinou variantu, studuji tady a jsem cizinec, ale tento stát mi toho hodně dal, bezplatné studium, jsem student, ale cestuji, pokud mám čas, sportuji, hodně času věnuji sportu...pracoval jsem i doma, ale tady je všechno jinak. (student VŠ, dobrovolník)

Ou, je to složité, přijde mi tady a tam také, ve smyslu, jak to říct, abych se cítila jako plnohodnotný člen se všemi právy, to ne, je to ze zákona, nedovolí mi se takhle cítit, i když mám spoustu přátel a známých, můj manžel je Čech... tj., cítím se komfortně v české společnosti, jako mezi lidmi se cítím jako doma, ale když se na to dívám z úhlu pohledu zákona, tak ne. Doma se cítím dobře, mám tam svoji rodinu, mám tam maminku, babičky, když tam jedu, cítím se jako doma. ... Nevím, mnozí říkají, že pak už nenachází společnou řeč s rodinou nebo starými přáteli, je jasné, že někteří lidé odpadají, s některými, s nimiž jsem se kamarádil na střední a vysoké, se nám rozešly cesty, ale zdá se mi, že je to přirozené. Stejně

zůstávají lidé, kteří jsou mě blízcí, přátelé, nejlepší kamarádka, setkáváme se vždycky, když tam jedu, ale stejně jsme v kontaktu pořád, přes Skype nebo ještě někde, pořád máme společné hodnoty. A proto tady mám svůj profesní život, tady jsou veškeré mé zájmy, a tam je moje rodina. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO)

Nebudu lhát, teď se cítím víc doma tady, ale je to snadno vysvětlitelné. Protože tady mám všechno, kromě příbuzných, mám tady přitele, momentálně mám přerušenu školu, ale ta zase bude. Práce je tady, život je tady, veškerí přátelé už jsou tady, samozřejmě, zůstávají někteří i tam, ale je jich opravdu málo, a není to už ono. Lidé se dospívají, jdou někam každý svojí cestou. A proto pro mě je to tady příjemnější. Tady se cítím jako doma, občas s rodiči se zaseknu, když chci říct „Ale doma“ ..., ve smyslu v Praze, pak ti dojde, že jim to může být nepříjemné, nebo dokonce je to může urazit, ale myslím si, že pokud člověk je adekvátní, musí to chápat. Nedá se s tím nic dělat. (studentka VŠ, dobrovolnice)

-Ne, upřímně, doma jsem v Bělorusku, ale ve smyslu domov je tam, kde je rodina, anebo je to jen místo, kde přespáváš, rozumíš? Pro mě jsou to dvě odlišné věci, můj všední život je tady, můj pokoj, moje terasa, moje věci, všechno moje je tady, ale příslušnost k rodině – je tam. Vždycky říkám, že můj domov je Bělorusko, aspoň zatím to tak je, možná, že pokud by moje rodina tam nebyla, je možné, že ten domov by se posunul sem. Zatím cítím domov tam, tady je to takové přechodné, i po té dlouhé době, co tady jsem. Nekupuji si ani nábytek, když jedu do IKEA, jsem ve stresu, že si pořídím něco, co mě připoutá. Mám pocit, že mám pořád sbalené kufry...Myslím si, že krokem, který mi dovolí nazvat Česko domovem, je buď žádost o občanství, když si řeknu, že chci zůstat a žít tady pořád, nebo jestli budu mít tady vlastní rodinu, bez ohledu na to, jaké mám občanství. Pro mě domov je rodina. (absolventka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO)

Existuje přísloví, bohužel si teď nepamatuji, kdo to řekl, že domov není místo, domov jsou lidé. Takže když mám kolem sebe dobré lidi, tak je mi tam příjemně a tam, kde je to pro mě příjemné, je domov. To samé můžu říct o mém rodném městě, o Petrohradu a o Praze, a o mnoha dalších. Tam, kde mám přátele, kde mám příbuzné, proč ne? Pro mě je skvělé – cestovat a měnit okolí, není to pro mě těžké. (studentka VŠ, dobrovolnice).

Nevím, nevím, opravdu se teď cítím jako doma tady. Jsou tady skvělí lidé, jedině, co chybí je moje rodina. Místo, kde jsem se narodila a kde jsem vyrůstala, беру teď jako dům rodičů a místo mého dětství. Ano, formálně říkám, že jedu domů, ale momentálně pro mě tam není

místo. Samozřejmě, dítě vždy má místo v domě rodičů, ale už tam nepatřím. Vždycky ráda za nimi jezdím, ráda pomáhám doma, ale poslední moje návštěvy jsou takové, že se bavím s kamarády, chodím po městě a vzpomínám, jaké to bylo dřív, když jsem byla malá, když jsem byla v pubertě.... Tam je moje minulost. Na druhou stranu se mi líbí i v Rusku. Jednu dobu jsem přemýšlela, že se tam odstěhuji. Teď se cítím dobře tady, ale zároveň si uvědomuji, že se může cokoliv stát, ale už jsem se připoutala k Čechám, k Praze. (studentka VŠ, bývalá zaměstnankyně NNO).

- Poslední otázka, kde se cítíš víc doma?

- Nikde, ztratila jsem svůj domov, nemám ho, prostě nemám⁵⁶.

- Asi patříš celému světu?

- Nemám to taky ráda, necítím se světovým občanem, zatím jsem bezdomovec, úplný bezdomovec. Nevím, jestli je to spojené se situací doma, ale ani se mi nechce tam vracet, a ani nemám kam se vrátit. Dřív sem vždycky věděla, že je to možné, teď ne. Ohledně Česka nevím, ale asi tady to mám o jedno procento víc, když to budu porovnávat. Jsem v nepříjemné situaci, je to těžké, ale když si uvědomuješ problém, je to půlka jeho řešení. (studentka VŠ, zaměstnankyně NNO).

Víš, přemýšlím o tom celý život. Myslím si, pokud bych vyrůstal v Rusku a předpokládejme, že všechno by bylo dobře, nebyl tam antisemitismus a další hnusné věci, pak bych tam mohl fungovat normálně za víceméně příznivých podmínek. Pak možná bych se dávno vyvinul úplně jinak...Nevím, takhle jsem přemýšlel dřív. Například na střední jsem měl problém – chtěl jsem se zapojit do školního divadla, ale nešel jsem tam, protože jsem si říkal, že špatně umím jazyk a ještě něco k tomu. Jsou to limitující faktory, zvláště ten blbý strach, čím jsi starší, tím víc chápeš, že to není aktuální, ale v dětství, co bys udělala, aby to dítě se tak necítilo?! Je možný, že je to práce pro další NGO. No, ten jazyk...stejně teď většinu času mluvím rusky víc, než jakýmkoliv jiným jazykem, nehledě na to, že jsem super kosmopolita, nejde to odstranit, leží to někde hluboko uvnitř. Celou dobu, než jsem se ten jazyk dobře naučil, bál jsem se, teprve pak jsem se začal pomalu otevírat, ale ten pocit ti vždy zůstává, je to práce nad sebou samým...

- Vím, o čem mluvíš

⁵⁶ Respondentka pochází z Východní Ukrajiny. Náš rozhovor probíhal v dubnu 2014 během stupňování tamní politické krize. Toto téma zaznělo i v dalších rozhovorech, přičemž jsem se na to neptala. Většina respondentů sledovala vývoj události, ale dotyčné měly na to úplně odlišné názory – soucit, kritiku, nenávisť a strach.

- Rozumíš, jo? Ne každý to zvládne, a ne každý má to štěstí a tak. Pak jsem se přestěhoval sem, a tady, Bůh ví, měl jsem dobrou práci, a mohl jsem si dovolit ve volném čase dělat co chci, fakticky. A stejně ta organizace se vyvinula na základě ruskojazyčné kultury... (absolvent VŠ, zakladatel NNO)

Jsem doma ve Španělsku, protože můj manžel je Španěl. V Rusku se necítím doma, byla jsem tam jen třináct dní, od té doby, co jsem odjela, plus sedm nebo deset dní v Moskvě. Takže, všechno dohromady, za těch pět let, protože potom, co jsem odjela, máma se přestěhovala do Tunisu, takže mi rodiče teď žijí tam, a jezdím za nimi do Tunisu. S manželem jsme se potkali před pěti lety, takže pořád jezdíme do toho Španělska, máme tam rodinu, a myslím si, že se tam cítím doma. Tady (pauza), tady je to divné, chybí mi tady jenom jedna věc; jsou to komunitní vztahy. Potřebovali jsme se pět let na to, abychom vybudovali kolem sebe sociální kapitál, například, teď ve svém okolí, stalém, máme 20 až 25 lidí, kteří jsou Češi a expati, u kterých nikdy nemáme problém někam večer zajít, nebo jet někam na výlet a tak dál, ale trvalo to těch pět let. Po těch letech, první dva – tři roky jsem přemýšlela, že se ještě někam odstěhuji, do jiné země, určitě ne zpátky, a teď jsem víc nakloněna tomu, že pokud máš ten sociální okruh, daří se ti ve smyslu neziskové kariéry, a už přemýšlíš, že tady se začíná to *political participation*, a proto si myslím, že teď je to období a správný okamžik tady zůstat. Doufám, že se všechno bude vyvíjet směrem k interkulturní společnosti. (studentka VŠ, zakladatelka NNO)

5. Diskuze. Závěr.

Proces integrace a občanská angažovanost respondentů jsou velmi propojené. Jejich příběhy odpovídají pojetí integrace v Berryho⁵⁷ koncepci, rozpracované v teoretické části této diplomové práce. Respondenti se zapojují do společnosti, ale zanechávají za sebou své kulturní znaky a hodnoty. Všichni jsou vysokoškolskými studenty nebo absolventy, kteří dobře ovládají český jazyk a pracují pro českou společnost. Zároveň jsou to migranti, jejichž integrace je výsledkem jejich neziskové aktivity, zaměřené nejen na českou společnost, ale i vlastní cílovou skupinu. Touha a chuť zapojit se do občanské společnosti je přímo vyvolána zkušeností s migrací, která je vždy traumatem většího nebo menšího rozsahu. Popisují to jako touhu po něčem, co nelze jasně definovat, zapojuje to několik aspektů a zahrnuje budování

⁵⁷ Berry, John W. 1997. „Immigration, Acculturation, and Adaptation“. *Applied Psychology*, vol. 46, issue 1: s. 5 - 68

sociálních sítí, osvojení a praktické použití jazyka, seberealizaci a jakési pátrání po smyslu života. Všechny tyto aspekty náleží sociokulturní integraci. Jedna z respondentek to popisuje následujícím způsobem:

Myslím si, že neziskovky jsou opravdu nejlepší cestou pro migranty, aby se mohli začlenit nějak do společnosti, zvláště když nejen používají služby, kde mají všechno připravené, nýbrž když sami dělají nějakou práci, pracují s lidmi, něco organizují, nevím, zlepšují jazyk. Myslím si, že pokud se začínáš se domlouvat s ministerstvy, městskou správou, zařizovat nějaké povolení, je to určitě víc, než jen chodit do práce.

Podle Klvaňové⁵⁸ proces integrace je mnohem důležitější, než její výsledek. Respondenti tohoto výzkumu se stále nacházejí v integračním procesu. Každý z nich má určité migrantské období za sebou a má bohaté zkušenosti, avšak je velmi obtížné odhadnout konec integrace, ledaže vůbec existuje. Žádný z respondentů není občanem ČR v legálním smyslu, ale co se týče dalších vyšších úrovní občanství, splňují jejich požadavky, i když fakticky jsou to pořád cizinci, kteří každý den zápasí se svojí identitou a rolí ve společnosti. Jsou transnacionální, jsou stále žijící mezi dvěma nebo dokonce i třemi státy. Vždy budou mít tu přidanou hodnotu, spojenou s více identitami. Na příkladu respondentky z Ukrajiny, která těžce prožívá současný příběh své země původu, je dobře vidět, co znamená ztráta částí vlastního já. Možnost zachování transnacionality je velmi důležitá pro respondenty, nikdy nepřistoupí na cestu asimilace, protože je zradou vůči jejich vlastní multiidentitě.

Velkou roli v integračním procesu respondentů hraje sociální kapitál a jeho nabývání. Vztahuje se to zaprvé na „průvodce“, kteří jim zprostředkovali vstup do občanské společnosti, a zadruhé, celkovou oblast nových kontaktů a známostí, které je udržely v tomto novém společenském útvaru a dodaly smysl jejich práci. Zároveň, je zřejmé rozdělení na „spojující mostem“ (*bridging*) a „vytvářející pouto“ (*bonding*) sociální kapitál. Někteří respondenti se angažují v organizacích, zaměřených především na rusky mluvící, jejichž „úředním“ jazykem je ruština. Pokouší se o mezinárodní spolupráci a spolupráci s českou komunitou ve směru zvýšení kulturních a společenských znalostí migrantů o přijímacím státě. Přesto všechno, jsou uzavřenější vůči majoritní společnosti, na rozdíl od respondentů, kteří se angažují v původně českých NNO, zaměřených na podporu a integraci migrantů, protože jsou v každodenním kontaktu alespoň se svými českými kolegy.

⁵⁸ Klvaňová, Radka. 2009. „Nejasné loajality. Způsoby přináležitosti a nepatření migrantů v transnacionálních sociálních polích“. *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 1/2009. s. 91-107.

V průběhu výzkumu se vůbec neobjevily zmínky o náboženské sounáležitosti migrantů jak z mé strany, tak ze strany respondentů. Osobně si myslím, že sounáležitost jazyková hraje větší roli u rusky mluvících, než sounáležitost náboženská například jako u Turků v Holandsku a Německu.

Podle teorie občanské angažovanosti, do ní patří nejen aktivity zúčastněných, ale i jejich cíle. V průběhu výzkumu se ukázala trojí dimenze osobních cílů respondentů, která může být interpretována jako trojstupňový systém jejich zapojení se. Prvním základním cílem je pomoc sobě – jedná se o naplnění vlastní potřeby respondenta být užitečným ve společnosti a získávat kontakty a zkušenosti, podporující vlastní integraci. Tímto stadiem prošli všichni respondenti, vznik v první řadě z důvodu jejich migrace. Dalším cílem je pomoc ostatním, založená na vlastní zkušenosti s prvním stadiem a jeho výsledky. Tato skutečnost odpovídá koncepci Behnia⁵⁹, i když v rámci daného výzkumu se nevztahuje jen na dobrovolníky. Migranti pomáhající migrantům vychází především z vlastní zkušenosti s přestěhováním a asistence neziskových organizací v cílové zemi, než z teoretických poznatků o výchově k občanství apod. Třetím nejvyšším cílem je změna sociální situace, tento cíl je vrcholem občanské angažovanosti, nýbrž odpovídá povinnosti občana mít zájem o to, co se děje ve společnosti. Toto stupňování se odráží i ve formě zapojení se respondentů: respondenti-dobrovolníci mluvili především o zapojení se jako pomoci sobě, respondenti-zaměstnanci – jako o pomoci ostatním, a nakonec respondenti-zakladatelé vlastních NNO – jako o změně sociální situace.

Co se týče teorie zapojení se mládeže, výsledky výzkumu odpovídají koncepci „zapojení se“ (*getting involved*), popsané v knize Osera a Veugelerse⁶⁰. Způsobem, podle kterého se mládež dostává k občanské angažovanosti, je již často zmiňovaná integrace. Všichni respondenti se přestěhovali do ČR v minimálním věku 17 let, jeden respondent má zkušenost s dvojitou migrací, která také byla podnětem k zahájení jeho neziskové činnosti. Druhou složkou koncepce je morální myšlení respondentů, které lze uchopit jako již popsanou trojdimenzi jejich vlastních cílů pro zapojení se. Posledním aspektem je způsob stimulování sociálními podmínkami. S ohledem na daný výzkum tady lze mluvit o rodinném zázemí, úrovni ovládnutí českého

⁵⁹ Behnia, Behnam. 2012. „Volunteering with Newcomers: The Perspectives of Canadian- and Foreign-born Volunteers“. *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, Vol. 3, No 2, s. 6 – 23.

⁶⁰ Oser, Fritz, Veugelers, Wiel. 2008 „Introduction“ in Oser, Fritz, Veugelers, Wiel (eds.). *Getting involved. Global citizenship development and sources of moral values*. Rotterdam: Sense Publishers, s. 1-17

jazyka, druhu a délce pobytu v Čechách, tj, o těch charakteristikách, které formují a vytváří rámec pro život jednotlivce v ČR a směr jeho profesního, studijního a občanského zaměření.

V zahraniční literatuře je velice zdůrazňována role vysokých škol a jiných vzdělávacích institucí jako zprostředkovatele společenských hodnot a výchovy k občanství. Respondenti naopak víc zdůrazňovali neformální vzdělávání, semináře a setkání, nikoliv vysoké školy, na kterých měli příležitost studovat. Nicméně, během rozhovorů se objevily jednotlivé případy, které jsou spíš výjimky, než pravidlem. Málokdo z respondentů se setkal se základy teorie občanské společnosti do takové míry, aby je mohl aplikovat na reálný život. Většinou si ty informace propojily, až v okamžiku, kde se do neziskových organizací dostali jinou cestou. Avšak není to překvapující, ve státech bývalého Sovětského svazu, občanská společnost je stále velice mladá a slabá. Jenom dva respondenti z deseti se setkali s nekomerčními organizacemi a dobrovolnictvím během studia na střední škole v zemích svého původu.

Ve své diplomové práci jsem se pokusila o zjištění toho, jak se mladí rusky mluvící migranti zapojují do občanské společnosti v Praze. Z výsledků výzkumu je patrné, že se angažují v oblastí integrace nově příchozích jak rusky mluvících, tak i ostatních přestěhovalců obecně. Přístupují k tomu především pomocí přímé práce s klienty, avšak zazněla i práce s českou širokou veřejností a médii, a jejich postoje k migrantům a migraci. Zajímalo mě také, jaké překážky mají respondenti a co jim brání v zapojení se. Překážky, ovlivňující rozhodování o zapojení se, lze rozdělit do dvou kategorií – sociální a psychologické. Do sociálních překážek patří nesváry, charakteristické pro neziskový sektor obecně, jako nejistý způsob financování a neformalita profesních kompetencí, a postoje majoritní společnosti a českých neziskových organizací vůči migrantům. Do překážek psychologických jsem zařadila osobní problémy respondentů, např. nízkou sebedůvěru a závislost na kladném hodnocení jejich činnosti. Také jsem zkoumala, jaký existuje vztah mezi chutí se zapojovat a osobním zázemím. Tento vztah je přímo úměrný, jelikož velice záleží na každé konkrétní situaci, a za každým rozhodnutím o angažování stojí dlouhý příběh. Většina respondentů se rozhodla zapojovat po nějaké osobní události, která zcela změnila jejich pohled na svět. Ve většině případů se jedná o skutečnosti, odhalené ve výsledku migrace samotné, avšak zazněly i zcela lidské příběhy, související spíš s obvyklým společenským řádem, než přestěhováním.

Jak již bylo zmíněné ve výsledcích výzkumu, role univerzit a vzdělávacích institucí se objevila jako nedostatečná. I když lze říci, že vysoké školy zprostředkovávají potřebné k zapojení se informace, nejsou rozhodně dostačující pro začlenění migranta, který nikdy neměl s občanskou společností žádné zkušenosti.

Úspěšnost integrace migrantů lze hodnotit z pohledu míry jejich usazení a pocitu domova v daném konkrétním místě. I když veškeré jejich každodenní aktivity jsou připoutané k cílové zemi, domov a rodina jsou neoddělitelnými pojmy. Je to určité vnitřní dilema, a je vidět, že ho nemají respondenti jednoznačně zpracováno. Je také možné, že toto téma nelze zpracovat v rámci jedné generace. I když tvrdí, že si mohou těžko představit návrat do země původu, hned další větou se vyjadřují k tomu, že tam stále mají rodinu. Avšak, u respondentů, jejichž rodiče se také odstěhovali, je dobře vidět, že už to pouto k zemi svého původu nemají tak silné.

Za hlavní přínos této diplomové práce považuji možnost nahlédnout do života přestěhovalců a podívat se na českou společnost a český stát jejich očima. Otevírá se tím zcela nový svět, který se zdá nedosažitelným a uzavřeným pro spoustu českých občanů.

6. Seznam použité literatury

- Aleksynska, Mariya. 2011. „Civic participation of immigrants in Europe: Assimilation, origin, and destination country effects“. *European Journal of Political Economy*. vol. 27, issue 3, s. 566-585
- Andolina, Molly W., Krista Jenkins, Scott Keeter a Cliff Zukin. 2002. „Searching for the Meaning of Youth Civic Engagement: Notes From the Field“. *Applied Developmental Science*. Vol. 6, issue 4, s. 189-195
- Arnett, Jeffrey Jensen. 2000. „Emerging Adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties“. *American Psychologist*, Vol. 55, No. 5, s. 469 – 480.
- Bawa, Ahmed C., Ronaldo Munck. 2012. „Foreword: Globalizing Civic Engagement“. In McIlrath Lorraine, Ann Lyons, Ronaldo Munck (ed.). *Higher education and civic engagement*. New York: Palgrave Macmillan, s. xi
- Behnia, Behnam. 2012. „Volunteering with Newcomers: The Perspectives of Canadian- and Foreign-born Volunteers“. *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, Vol. 3, No 2, s. 6 – 23.
- Berry, John W. 1997. „Immigration, Acculturation, and Adaptation“. *Applied Psychology*. Vol. 46, issue 1: s. 5 - 68
- Boland, Josephine A. 2012. „Strategies for Enhancing Sustainability of Civic Engagement: Opportunities, Risks, and Untapped Potential“. In McIlrath Lorraine, Ann Lyons, Ronaldo Munck (ed.). *Higher education and civic engagement*. New York: Palgrave Macmillan, s. 41 – 61.
- Bosniak, Linda. 2006. In Van Bochove, Marianne, Katja Rusinovic. 2010. „The multiplicity of citizenship: transnational and local practices and identifications of middle-class migrants“. *Global Networks*, 10, 3, s. 344 - 364

Bourdieu, Pierre. 1986. „The forms of capital“. In J. Richardson (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, s. 241 - 258

Coleman, James S. 1988. „Social Capital in the Creation of Human Capital“. *The American Journal of Sociology*. Vol. 94, s. 95 – 120

Central'naja grupa vojsk 1968 – 1991. Dostupné z <http://cgv.org.ru/index.php>, [citováno 2.06.2014]

De Tona, Carla, Elena Moreo. 2012. „Theorizing Migrant-Led Activism“. In Ronit Lentin, Elena Moreo. *Migrant Activism and Integration from Below in Ireland*. New York: Palgrave Macmillan, s. 21 – 42.

Drbohlav, Dušan, Milan Lupták, Eva Janská, Jaroslava Bohuslavová. 1999. „Ruská komunita v České Republice (výsledky dotazníkového šetření)“. Dostupné z <<http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/011/001342.pdf>>, [citováno 5.06.2014]

Engbersen, Godfried. 2003. „Spheres of integration: towards a differentiated and reflexive ethnic minority policy“. In Sakmann, Rosemarie, Bernhard Peters, Thomas Faist (eds.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe*. Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 59- 77.

Jensen, Lene Arnett, Constance A. Flanagan. 2008. „Immigrant Civic Engagement: New Translations“. *Applied Development Science*. 12(2), s. 55–56,

Juredičeskaja Rossija. Pravovoj portal. *Ugolovnyj kodex RSFSR redakcii 1922 goda*. Odstavec58
<<http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241523&subID=100096269,100096272,100096337,100096346,100096349#text>> [citováno 2.06.2014]

Klvaňová, Radka. 2009. „Nejasné lojality. Způsoby příslušnosti a nepatření migrantů v transnacionálních sociálních polích“. *Sociální studia. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity*, 1/2009. s. 91-107.

Kopřivová, Anastasie. 2008 „Russkij zagraničnyj istoričeskij archiv pro Ministerstve inostrannyh děl Čechoslavačkej Respubliky “. In Marina Dobuševá, Viktorie Krymová (eds.). *Dom v izgnanii. Očerky o risskoj migracii v Čechoslovakii*. Praha: „RT+RS servis“, s. 389 – 394

Koff, Harlan. 2008. *Fortress Europe or a Europe of Fortresses?: The integration of Migrants in Western Europe (Regional Integration and Social Cohesion)*. 1. vydání, Peter Lang International Academic Publishers.

Kymlicka, Will. 2002. *Contemporary Political Philosophy: an introduction*. 2nd edition, Oxford: Oxford University Press, 512 s.

Levine, Peter. 2008. “The Civic Engagement of Young Immigrants: Why Does It Matter?”. *Applied Development Science*, 12(2), s.102–104.

Michlova, Marie. 2008 „Objediněnije ruskych emigrantskych studentskych organizacij (ORES0)“. In Marina Dobuševá, Viktorie Krymová (eds.). *Dom v izgnanii. Očerky o risskoj migracii v Čechoslovakii*. Praha: „RT+RS servis“, s. 59 – 62.

Morales, Laura, Katia Pilati. 2011. „The Role of Social Capital in Migrant`s engagement in Local politics in European cities“. In Morales, Laura, Marco Guigni (eds.). *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work? (Migration, Minorities and Citizenship)*. New York: Pullgrave Macmillian, s. 87 – 115.

Morales, Laura, Miruna Morariu. 2011. „Is „home“ a distruction? The role of migrant`s transnational practices in their political integration into receiving-country politics“. In In Morales, Laura, Marco Guigni (eds.). *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work? (Migration, Minorities and Citizenship)*. New York: Pullgrave Macmillian, s. 140 – 172.

MŠMT ČR. 2013. *Mateřské, základní a střední školy, konzervatoře, vyšší odborné a vysoké školy - studující cizinci; 2003/04-2012/13.* dostupné z <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/\\$File/c06r01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/$File/c06r01.pdf)>, [citováno 6.05.2014]

Oser, Fritz, Veugelers, Wiel. 2008 „Introduction“ in Oser, Fritz, Veugelers, Wiel (eds.). *Getting involved. Global citizenship development and sources of moral values.* Rotterdam: Sense Publishers, s. 1-17

Postnikov, Segej. 1928. *Russkie v Prage 1918-1928*, s.n., Praha

Portál CzechKid. Pro pedagogy. *Občanství a multikulturní výchova.* Dostupné z <<http://www.czechkid.cz/si1530.html>>, [citováno 6.05.2014]

Prokic, Tijana, Jaap Dronkers. 2010. "The Differences in Attitudes about Their Society Between 14 Years Old Pupils with and without an Immigration Background; A Cross-National Comparison," *Journal of Research in Educational Sciences.* Vol. 0 (1), s. 55-68

Prumm, Kathrin, Rosemarie Sackmann, Tanjev Schultz. 2003. „Collective identities of turkish migrants in Germany – the aspekt of self localozation“. In In Sakmann, Rosemarie, Bernhard Peters, Thomas Faist (eds.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe.* Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 59- 77

Putnam, Robert D. (1993). „Social Capital and Institutional Success“. *Making Democracy Work.* Princeton: Princeton University Press, 163-185.

Redfield, Robert, Ralph Lintonand, Melville J. Herskovits. 1936. „Memorandum on the study of acculturation“.

American Anthropologist. Vol. 38: s.149.

Sackmann, Rosemarie. 2003. „Introduction: collective identities and social integration In Sakmann, Rosemarie, Bernhard Peters, Thomas Faist (eds.) *Identity and Integration. Migrants in Western Europe.* Aldershot: Ashgate Pub Ltd, s. 1-13

- Schuetze, Hans G. 2012. „Universities and Their Communities—Engagement and Service as Primary Mission“. In McIlrath Lorraine, Ann Lyons, Ronaldo Munck (eds.). *Higher education and civic engagement*. New York: Palgrave Macmillan, s. 61- 81.
- Sladek, Zdeněk. 2008. „Russkaja akcija pomošči“. In Marina Dobuševá, Viktorie Krymová (eds.). *Dom v izgnanii. Očerky o risskoj migracii v Čechoslovakii*. Praha: „RT+RS servis“, s. 7 - 14.
- Sinha, Jill Witmer, Itay Greenspan, Femida Handy. 2010. „Volunteering and civic participation among migrant members of ohnic concegations: complementary not competitive“. *Journal of Civil Society*. Vol. 7, issue 1, s. 23-40
- Slade, Christina. 2010. „ShiftingLandscapes of Citizenship“. In Christina Slade a Martina Mollering (eds.). *From migrant to citizen. Testing language, testing culture*. New York: Palgrave Macmillan, s. 3 – 24.
- Syversten, Amy K., Laura Wray-Lake, Constance A. Flanagan, D. Wayne Osgood a Laine Briddell. 2011 „Thirty-Year Trends in U.S. Adolescents' Civic Engagement: A Story of Changing Participation and Educational Differences“. *Journal of Research on Adolescence*. Vol. 21, issue 3, s. 586-594.
- Švaříček, Roman; Šed'ová, Klára. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 384 s.
- Van Houdt, Friso, William Schinkel. 2010. In Van Bochove, Marianne, Katja Rusinovic. „The multiplicity of citizenship: transnational and local practices and identifications of middle-class migrants“. *Global Networks*, 10, 3, s. 344- 364.
- Walzer, Michael. 1983. *Spheres of Justice: A Defense Of Pluralism And Equality*. USA: Basic Books, INC, 364 s.

Žagar, Mitja. 2008. "Citizenship and integration: general consideration and some possible impacts of the EU citizenship on (re)integration of immigrants". *Razprave in Gradivo - Treaties & Documents*. 56/57, s. 70-119

7. Příloha č. 1

Otázky k rozhovorům:

- Jaké jsou tvé zkušenosti s prací/ zapojením se v neziskové sféře?
- Jak ses dostal k práci/zapojení se do neziskové sféry?
- Proč děláš/zapojuješ se do OS?
- Setkal ses někdy s něčím, co by tě mohlo odradit od toho, co děláš?
- Je možné z tvého pohledu pozitivně hodnotit vliv školy, kurzů nebo neziskových organizací na tvé zapojení se do OS?
- Kde se cítíš víc doma? Z pohledu toho, co teď děláš, byla by pro tebe možná větší realizace tam, odkud pocházíš?

O autorovi.

Pocházím z Ruska, z Východní Sibíře. Do Prahy jsem se přestěhovala v roce 2007. Své vysokoškolské studium jsem zahájila na FHS UK v roce 2008, před tím jsem se věnovala celý rok studiu českého jazyka na soukromé jazykové škole. Svou bakalářskou práci jsem zaměřila na strategie jednání mladých rusky mluvících migrantů na základě cizinecké legislativy.

Na SOS FHS UK jsem se přihlásila v roce 2011. Během svého magisterského studia jsem strávila semestr v Holandsku na Radboud University Nijmegen, odkud pochází většina zahraniční literatury použité v rámci této diplomové práce. Již druhým rokem se angažuji v organizacích, zabývajících se mimo jiné i integrací cizinců. Jedná se o o.s. AMIGA – Agency for migration and adaptation a o.s. Lače Čhave.

